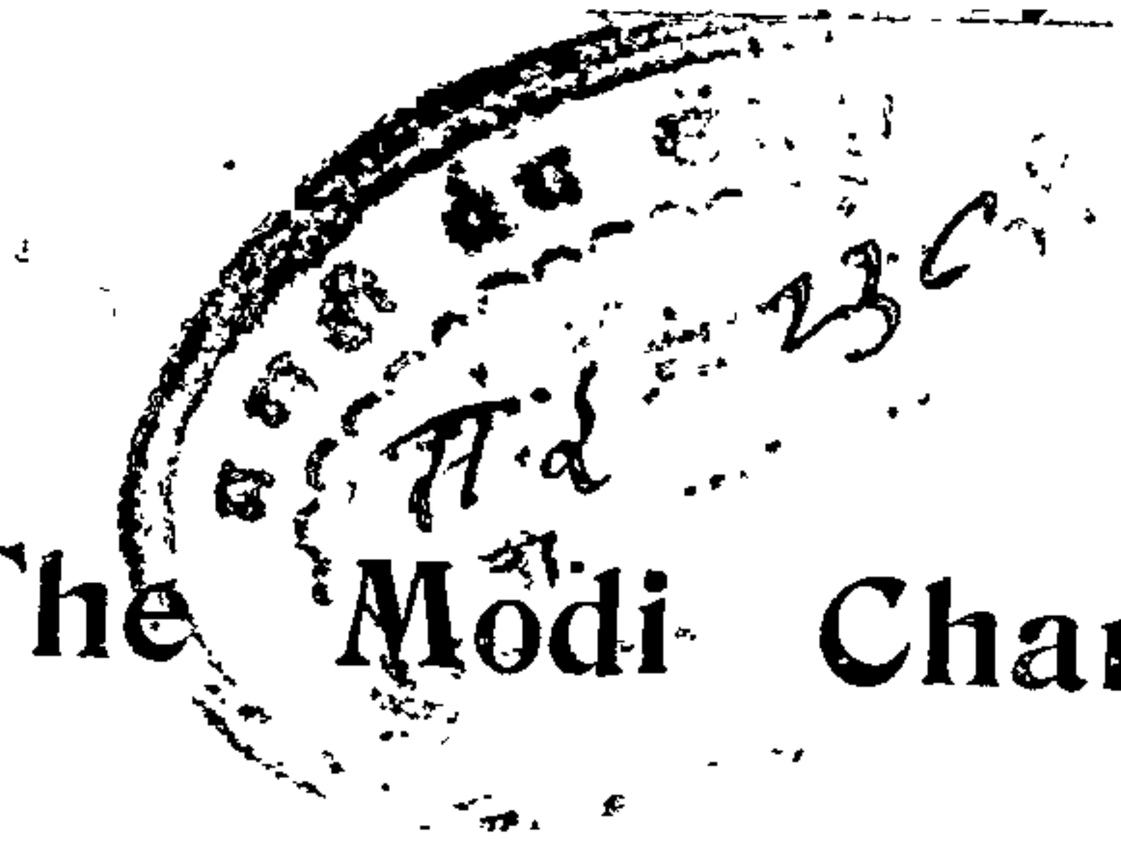

The Modi Character

AND

ITS ORIGIN.

BY

B. A. GUPTE, F Z.S.,

Personal Assistant to the Director of Ethnography for India.

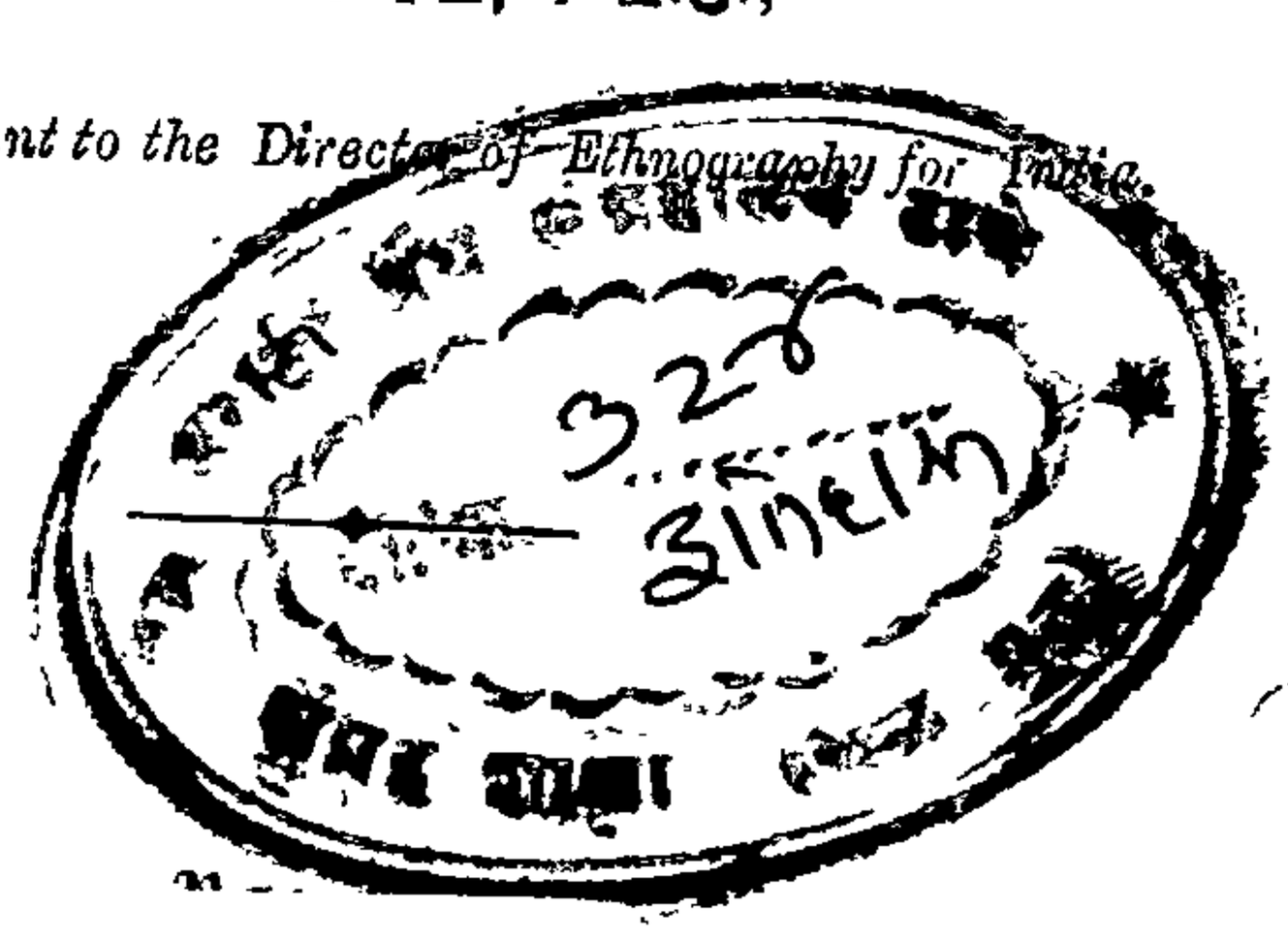

BOM

REFBK-0000324

'Y'S PRESS.

Price, As. 4.

प्रस्तावना.

इंडियन आंटिक्वेरी नांवाच्या मासिक पुस्तकांत मीं एक लेख लिहिला आहे (परिशिष्ट अ पहा) त्यांत मोडी लिपी शिवछत्रपतीच्या वेळीं प्रचारांत आली व तिचें जनकत्व बाळाजी आवजी चिटणीस यांजकडेस येतें असें इतिहासाच्या आधारानें दाखविलें आहे. हा लेख प्रसिद्ध करण्या पूर्वी तारीख २५ अक्टोबरच्या सयाजी विजयांत खालीं दिलेली जाहिरात मी आपल्या स्नेह्यांकडून देवविली होती:—

"श्रीछत्रपति शिवाजी महाराज यांचे कारकिर्दीपूर्वीचे वेळची मोडीलिपींत लिहिलेली सनद, किंवा दुसरा सरकार दरबारचा लेख जो कोणी आणून दाखवील व त्याबद्दल इतिहासज्ञात्यांची (पांच गृहस्थांची कमेटी) खात्री करून देईल, त्यास रुपये २५ खालील सही करणार याजकडून बक्षिस मिळेल. एकापेक्षां अधिक गृहस्थांकडून खात्रीलायक लेख मिळाल्यास पहिल्यानें येईल त्यास बक्षिस मिळेल किंवा त्यांतून ज्याचा लेख जास्त खात्रीलायक ठरेल त्यास मिळेल."

कोणी जुना लेख न दाखविल्यामुळें, व सरकारी प्रकरण फार दिवस पडून राहिल्यामुळें, आखेर तसेंच प्रसिद्ध करणें भाग पडलें. ह्याजवर रा. रा. गद्रे यांनीं पत्रदर्शनीच कोधाच्या आवेशांत तारीख २५ मे १९०५ च्या इंदुप्रकाशांत एक पत्र छापलें आहे. त्यांत श्रीमंत पेशव्यांनीं बिवलकरी वळण सुरु करितानां आपलें श्रेष्ठत्व राखलें अशा अर्थाचा माझा लेख आहे त्याजवर रागावल्यासारखें दाखविलें आहे; व बाळाजी आवजी ह्या

'कीर्तिवान या पदास लायक' कामदारास मोडी लिपीचें जनकत्व दिलें त्यास पुरावा अपुरा आहे असें सुचविलें, आणि शिव छत्रपतीच्या पूर्वीचे मोडी लेख मजजवळ आहेत असें लिहिलें. सन १४७५ चा एक लेख सरस्वति मंदिरांत प्रसिद्ध झाला आहे, तो पाहण्याविषयीं सिफारस केली. हें पत्र पाहतांच रा. गद्रे यांस मीही एक पत्र लिहिलें कीं आपल्या जवळील कागद पत्र पाहण्यास पाठवावें व आपण खात्री ठेवावी कीं जास्ती पुरावा मिळाल्यास तो आपल्या दोघांच्या सहीनें इंडियन् आंटिक्वेरी मध्येंच मी सरकारी नात्यानें प्रसिद्ध करीन. इतक्यावर मी स्वस्थ राहिलों नाहीं. चहूंकडे पुनः एक वार पत्रें पाठविलीं. सरस्वति मंदिराचा अंक आणविला, आणि माझ्या सर्व स्नेह्यांस विनयपूर्वक सुचविलें कीं आपल्यास खरा इतिहास शोधून काढणें आहे, सबब पक्षपात न करतां श्री शिवछत्रपतीच्या पूर्वीचा लेख मिळाल्यास बेशक पाठवावा. त्यावर पुष्कळ तपास करतां कोठेंच पत्ता लागेना, आखेर श्रीक्षेत्र नाशीक येथील तीर्थ उपाध्यायांच्या वह्या शोधण्याविषयीं सूचना करून मुंबई एज्युकेशन डिपार्टमेंट मार्फत मोडी अक्षर ज्यांत आहे अशी जुन्यांत जुनी एक वही मिळविली. तिचा नंबर पांचवा आहे. पूर्वीच्या ४वह्यांत मोडी लेखच नाहीं हें यावरून उघड आहे. ही वही वे. गिरीधर उर्फ गिरीभट क्षेमकल्याणी यांची आहे. तींतील एकंदर सर्व मोडीलेख उतरून घेऊन हल्लीं प्रसिद्ध करीत आहें. मोडीलेख एकंदर ८५ आहेत, तर त्यांत फक्त प्रभुजातीचेच ८० आहेत. इतर जातींचे लेख पुष्कळच असून ते बाळबोध, रांगडी, गुजराथी, कायथी, फारसी, मारवाडी व मूर्वी (मौर्वी, मौर्यकुळाची) इतक्या लिपींत आहेत. त्यांत महाराष्ट्र ब्राह्मण, सोनार, मराठे, रजपूत, कनोजी (ब्राह्मण), कायस्थ श्री वास्तव (श्रीवत्स), पांडे (ब्राह्मण), ठाकूर, अहीर, सनोदिया ब्राह्मण, लोधा, रजपूत, वैश्य, नवार (नेवार), भाट, चंदेले-रजपूत, नाऊ (न्हावी), दरजी (शिंपी), कुलथी (?), सोनी (गुजराथी सोनार)

श्रीगोड मालवी ब्राह्मण, नाकवा (नाखवा ?), लाडवाणी, पोरवाळ वाणी, अगरवाळ वार्णी, तेली, कपोल वाणी, खत्री, जाट, घासी, भाटीया, इत्यादि पुष्कळच जातीचे लेख आहेत. वरील फेरिस्त फक्त पहिल्या वीस पानांतलें आहे. तेव्हां सर्व जातींची यादी देऊन वाचकांस कंटाळा आणीत नाहीं. सांगणें इतकेंच कीं, ही वही एक पक्षीय नाहीं. सर्व जातींस लागू आहे. तेव्हां तींत मोडी लिपी लिहिणारे प्रभूच जास्ती असणें हें लक्षांत ठेवण्या-सारखें आहे. याच जातींत मोडी लिपीची उत्पत्ति झाल्यामुळें व कारकुनीचा धंदा मुख्यत्वें त्यांचाच असल्यामुळें असा प्रकार साहजीक घडला–असो. आधारवत् सांपडलेल्या पवित्र जनस्थानांतील जुन्यांत जुन्या चोपडींत जे मोडी लेख सांपडले त्यांतही जुन्यांत जुन्या लेखाचा शक १५६५ आहे. नं० ५१ चा लेख जसा आहे तसाच या पुस्तकाच्या आरंभी दिला आहे. आज १८२७ शक चालू आहे त्यावरून सुमारें २६२ वर्षां पूर्वीचा हा लेख ठरतो म्हणजे इसवी सन १६४३ चा आदमास येतो, तेव्हां शिव छत्रपतींचा छाप मोडी लिपीवर बसला किंवा नाहीं हें निस्पृह वाच-कांच्या लक्षांत येईल. न्या. रानडे यांनीं आपल्या सर्वमान्य ग्रंथांत शिवछ-त्रपतीचा अवतार झाला त्या वेळच्या लोकस्थितीचें वर्णन दिलें आहे. त्यांत, रामदास, तुकोबा, इत्यादि कवी व साधू यांस कसें भरतें आलें होतें, याचें सुरेख वर्णन दिलें आहे. त्या भरतीचा विचार करतां कारकुनी पेशाच्या आदिस्थानीं विराजमान असलेले राजकारणपटु, खरे सूत्रधार बाळाजी आवजी यांनीं आपल्या बुद्धिकौशल्यानें मोडी लिपी शोधून काढली असें म्हणण्यास कांहीं हरकत दिसत नाहीं. श्रीमंत पेशवे यांच्या संबंधानें जितकें थोडें लिहिणें, तितकेंच मी लिहिलें आहे, तत्रापि रा. गद्रे यांस रा. ब. गोपाळराव हरी देशमूख यांनीं नमूद केलेली २०० विद्यार्थ्यांची हकीकत मीं आपल्या पत्रांत सुचविली,

त्यावरून त्यांची खात्री झाली असावी असें मला वाटतें, कारण त्यांहीं प्रत्युत्तर दिलें नाहीं. प्रथम दर्शनीं राग आला तरी तो वृथाभिमानाचा आहे असें लक्षांत येतांच विचारी माणूस असेंच करणार, व तेंच त्यास भूषण आहे. श्रीमंतांबद्दल लेख लिहिणें मलाही बरें वाटलें नाहीं पण, इतिहास लिहितांना साखळेची मधली कडी मुळींच गाळतां येत नाहीं, आणि राज्यकर्तें आपलें वर्चस्व सर्व ठिकाणीं ठेवतात, त्यांत मोठा गुन्हा ही नाहीं.

आतां राहिलें सरस्वति मंदिरांतील पत्र, त्याचा तपास करतां मूळ खलिता फारशी लिपींत असून त्याची लेखनसीमा मोहरबंद झाल्यावर खालीं भाषांतर आहे, तें मात्र मोडी लिपींत आहे. सिमल्यांतील मुख्य दप्तरांतील (मुनशी खान्यांतील) फारसी भाषा प्रवीण स्वदेशी कामदार यांस तें दाखवितां त्यांचें म्हणणें पडलें कीं, दुभाषी खलिता आमच्या पाहण्यांत आला नाहीं, व लेखनसीमेच्या खालील मजकूर कोणी तरी फारशी जाणणाऱ्या कामदारानें मागाहून लिहिला असावा. कागद व शाई एकच आहे हें जाणण्यास छापील नकले वरून साधन नाहीं. तरी कागद अर्धा फाडण्याची वहिवाट नसे, त्यामुळें मागाहून पुष्कळ वर्षांनीं भाषांतर लिहितां येणार आहे. तेव्हां शके १३९६ चा निराधार पुरावा फिका पडतो.

या प्रमाणें आजपर्यंत लागलेल्या शोधावरून व वे. क्षेमकल्याणी नाशीककर य च्या ऐतिहासिक लेख निरूपणावरून श्री शिवछत्रपतीसच मोडी लिपी प्रचारांत आणविण्याचें श्रेय देऊन हा लेख पुरा करतों. पुढें आणखी पुरावा कोणास मिळेल तर तो निरपेक्ष बुद्धीनें सर्वांनीं मान्य करावा हीच विनंति.

माझ्या हयातींत शोध न लागला, तरी पुढें शोध करणारास माझीं साधनें उपयोगीं पडोत.

पण, कलम ठेवण्या पूर्वी आणखी एक कल्पना सुचली आहे ती ही नमूद करतों. माझ्या सरकारी कामांत जातीच्या नांवांत बदल, उपनांवांत बदल, व्यक्तिमात्रांच्या नांवांत बदल, यांची मोठी गर्दी असते. आज "सत्शूद्र" तर उद्यां माहिष्य;" आज "तांबट" तर उद्यां "त्वष्टा"; आज 'पांचकळशी' तर उद्यां "ब्रह्मक्षत्रिय," असल्या फरकांचीं मला टिपणें ठेवावीं लागतात, त्याचा विचार करीत असतां, **प्रभु हे प्रभूच** नांव धरून आहेत, त्यांचा ऐतिहासिक धंदा कायस्थ, अथवा सरकारदरबारीं लहान मोठे अधिकार हा-ही कायम आहे, पण उपनांवांत फरक पडलेला एक दोन स्थळीं दिसतो, अधिकार परत्वें घेतलेलीं दरकीं आडनांवें प्रचारांत असणें साहजिक आहे. **संस्कृत** ग्रंथांत आढळणाऱ्या जुन्या वेड्याविद्या उपनांवांस गाळणें हें ही साहजिक आहे. तो चमत्कार सोबतच्या टिपणांत दिसून येईल.

दुसरें. **इंग्लंडांतील चॉसर**ची भाषापद्धति व **सर टॉमस मन्रो**ची लेखन शुद्धि जशीच्या तशीच छापली जात आहे. त्या प्रमाणें आमच्या माहाराष्ट्र मायभाषेची पूर्व-पीठिकाही सदर टिपणांत दिसत आहे, या खेरीज आपल्या पूर्वजांचीं वसतिस्थानें, व त्यांचे हुद्दे याच टिपणांवरून कळून येतात, आणि आखेर त्या पूर्वजांचे हस्तलेख पाहण्याची उत्कठ इच्छा उत्पन्न होते, सबब लेखांतील वेचे वाचतांनां **वे. क्षेमकल्याणी नाशीकर** तीर्थोपाध्याय यांचे वाचकजन आभार मानतील अशी उमेद आहे.

सिमला २६-१०-०५

ताजाकलम—हा लेख छापखान्यांत गेल्यावर विविधज्ञानविस्तारांत रा. राजाराम शास्त्री भागवत यांची टिका आली आहे, पण तिचा जोर व्यक्तिविषयकच ज्यास्ती असल्यामुळें जबाब [ड] परिसिष्टांत दिला आहे.

वा. आ. गुप्ते.

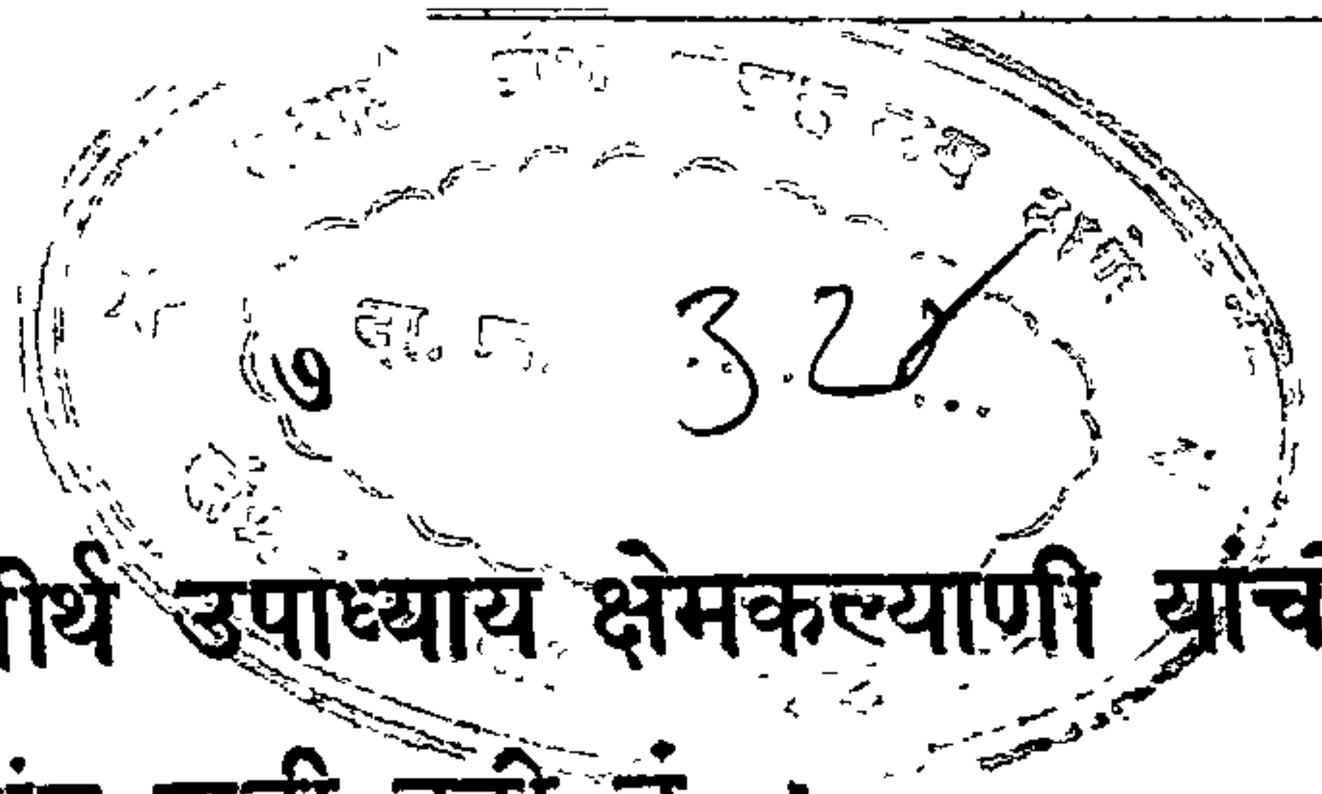

नाशीक येथील तीर्थ उपाध्याय क्षेमकल्याणी यांचो जुन्यांत जुनी वही नं. ५

(मोडी लेख)

(१) नरसोजी कुकाजी प्रभु, आजे सुंदर प्रभु, बंधु श्रीरंग नारायण शिवाजी प्रभु, वाठारकर देवनेर येथील (रहाणार) उपाध्ये गिरमाजी भट क्षेमकल्याणी नासीक [क] र हे आपले उपाध्ये. (पान १३)

(२) यादो (यादव) गोविंद, आजे रंगाजी प्रभु कल्याणकर. आपण नासिक यात्रेस आलों. तीर्थरूप विठल रंगनाथ ह्यांचें लिहिलें देखोन शके १५८१ देखोन आपण तुम्हांस तीर्थ उपाध्येपण दिधलें असे. आणखी कोणी ब्राह्मणास लेखन दिधलें असे, तें रद्द असे. सई--१६१४ माघ शुद्ध दशमी, मुक्काम. नाशिक [२ पहा नं. ३]

शेरा—यादो गोविंद प्रभु कल्याणकर प्रधान (पान १४).

(३) लिखितं विठल रंगनाथ प्रभु, भाऊ गोविंदजी व कृष्णाजी प्रभु गुप्ते कल्याणकर. शके १५८१ विकारी नाव संवत्छरे माहे 'त छी (sic) दशमी सोमवार मु ॥ त्रिंबक, नाशिकचे तीर्थ पुरोहित गिरिभट क्षेमकल्याणी जे आपले वंशीचे येतील ते तुम्हांस मानतील. कल्याणकर.

(पान) १४ [येथें नंबर २ यादो गोविंद यांच्या हातचा कृणाजीपंत यजुर्वेदी यांजकरितां लिहिलेला लेख मोडी आहे. पान २७ यांत शंकराजी पंत गुमास्ते यांचा शके १५८२ तला लेख बाळबोध असून त्याचीच मोडींत नक्कल आहे].

(४) से ॥ मुरारजी तान प्रभु गुप्ते चेऊलकर. बाबाजी रंगनाथ, पोसजी नारायण, गोविंद नारायण, माहादाजी नारायण, रामाजी नारायण, चेऊल-

कर, गुप्ते. जे कोणी आपलें वंशीचे येईल ते ..... आपले उपाध्ये आहेत त्यांस मानदे ॥ सके १६०८ (?) क्षेम नाव संवत्सरे. आखाडी शुद्ध त्रोदशी बुधवार मु ॥ नाशीक.

१. मालजि सांगाते. हिरोजीचे पुत्र अडनाव वाघ. मल्हाटे.

१. वछ सेट पिता सोन सेट पुत्र त्रंबक सेट गापाजी सेट सखोजी वानी भोपतराय. साहापूर.

१. अनंत सेठ विठल सेट. रघुजी पिता सुडक सेट वानी वैस साहापुरकर. [पान ४०]

इतका लेख बाळबोधींत आहे.

(५) शके १६६४ दुंधभी नाम संवत्सरे मार्गशीर्ष वद्य आष्टमी भौम्य वासर ते दिनी लिखिते. दौलतराव रामाजी. आजे कोंडाजी प्रभु देशकुळकर्णी ता ॥ मोसेखोरे. आपण नाशीकीं यात्रेस आलों, त्यास वडिलींचें पत्र देखोन तीर्थ उपाध्ये पण देवभट क्षेम कल्याणी नासीक (क) र यासि दिलें असे. जो कोण्ही आमचे वंशीचा असल, त्यानीं यांसी तीर्थपुरोहित मान्य करून पुजणें. (सई फारशी) [पान ४२]

(६) लिखित. रघोजी केबाजी प्रभु भीवंडकर, बाप केबाजी आजो रामाजी ष्या...फु उ ल क (ला ?) दे (हे ?) आपण नाशीक यात्रेशीं आलों. वेदमूर्तीं देऊभट खेमकल्यानी यांस तीर्थ उपाधेपण दिधलें असे. जो कोण ही आपली या वंशीचा येईल तो तुम्हांस मानील— (पान ४३)

(७) स ॥ १६०२ रुद्र नाम संवत्सर कार्तीक सुध ५ रुद्राजी दाद प्रभु आजे रुद्राजी मुधाजी चौबळ भिवंडीकर. आपण नासीक यात्रेस आलों तें

समई वेदमूर्त गिरिभट क्षेमकल्याणी यांस वडीलीं लिहिले प्रमाणे तीर्थ उपाध्यपण दिधलें असे.

बाबाजी चोवळ वस्ती भिवंडीकर नाशीकचे तीर्थ उपाध्ये गिरिभट क्षेमकल्याण.	दत्ताजी तुकोजी प्रभु चौबळ भिवंडीकर नाशीकचे तीर्थ उपाध्ये गीरीमट क्षेमकल्याण.

वडिलांचें दसकत देखोन आपण लिहिलें असे.

भिवाजी रुद्र, आजे यायाजी रुद्र, पणजे मुधाजी बाघड नरहर रुद्र, पुतणे माहादाजी नवाजी व संभाजी बाबाजी व बचाजी व यादवजी चौबळ भिवंडीकर. नाशीकचे उपाध्ये देवभट खमकल्याणी वडिलांचें. (पान ४४)

(८) लिखितं त्रींबक शेंकर हवालदार, भाऊ रखमाजी शेंकर तांबडे (हें तांबे याचें पूर्व रूप काय?) अष्टमीकर नाशीकचे तीर्थ पुरहित गीरीभट क्षेमकल्याणी. जे आपले वंशीचे येईल ते तुम्हांस मानतील. (हें अक्षर सुरेख व मोठें वळणदार चिटनिसी आहे. (पान ४४)

(९) शके १६०० विधार्थीनाम संवत्सरे, जेष्ठ वद्द त्रीतिया, ते दिनीं वेदमूर्तीं राजश्री गिरीभट क्षेमकल्याणी तीर्थ उपाधे नाशीक यासी रामाजी कांऊजी देशकुळकर्णीं ताा मोषेखोरे दीही. आपले तीर्थींचें उपाध्यपण लेहोन दिलें असे. जे कोण्ही आपले वंशीचे येतील तीहीं यास मान्य करावें. नामावळी मल्हार प्रभु, आजे कांऊजी प्रभु, पिते बावाजी मल्हार, चुलते कृष्णाजी मल्हार चुलते बंधुजी मल्हार, चुलते बंधूजी नावे–महादाजी बाबाजी शंकराजी बाबाजी जनाजी काऊजी, त्रिंबकजी, ...हरी, कृष्णा, या विरहीत ही जेष्ठ कनिष्ट जे आहेती तीही सकळीं मान्य करावें.

मोर्तब सुद

सजनाजी बाबाजी वास पा-ल-ह-व-न-व चेऊलकर. नाशीकचे उपाध्ये गीरीभट क्षेमकल्याणी. जो येईल आपले वंशीचे. ते यासी पुजणे. [पान ४५].

(सजनाजी सोबत कारकून असावा उपाध्यानें पुढें 'प्रभु' असा शब्द बाळबोधींत दिला आहे.

(१०) वेदमुर्ती गिरीभट खेमकल्याणी यासी सेवक बाळाजी राम, आजे केदारजी प्रभु, बंधू केवाजी प्रभु कास्त उलकुंदे न्याहार राऊ वास्तव्य भिवंडी. आपण नाशीक यात्रेशीं आलों ते समई तुम्हांस तीर्थ उपाधेपण लेहून दिधलें असे. जे कोण्ही आपले वंशीचे येईल, ते तुम्हांस मान्य करतील. साा १६६ (१६०६) र-क-ता-दी नाम संवत्सरे, कार्तीक सूद ५ पंचमी. (पान ४५).

(११) संवत १७१६ माघ शुद्ध पंचमी गुरुवासरे वेदमूर्ती गिरीभट क्षेमकल्याणी नाशीक(क)र यासी तीर्थ उपाध्येपण लेहून दिधलें. गवाजी कान्होजी आजे जसजी (उत्तरे कडील 'जस' आझून 'यश' स्थानीं वापरीत असत असें दिसतें.) प्रभु नवतालकर (हे आमचे पाठारे प्रभु **नवलकर** काय ?) गोत्र जमदग्न, गांव वाडोळकर. आपले वौंशीचे जे कोण्ही येईल ते तुम्हांस मानील, हें लिहिलें. सही. (पान ५१)

पान ५७ यांत शके १६९५ सौम्य नाम संवत्छरे कार्तीक सूध ५ ते दिवशीं राजश्री संवाजी राजे माऊजी राजाचि पुत्र. पुत्र सुभानजी राजे आडनांव बांकेराव रत्नापूरकर सरकार इ. मोडी लेख आहे, हस्ते त्रिंबक जानार्दन दिवाण.

(१२) संवत्छरे शके १७१६ आशाढ वद्ये पंचमी लिखितं. नरहर परेशराम प्रभु वकील देशमुखाचें. दुसरें उपनांव खाटीक भीवंडीकर,

नाशीक तीर्थउपाध्ये वेदमूर्तीं राजश्री सिवभट क्षेमकल्याणें आपले वौंशी यात्रेस येतील ते तुम्हांस मानितील (पान ५९)

[याच पानांत आपाजी नाईक यजुर्वेदी यांचा शके १६०७ चा मोडी लेख आहे.]

(१३) शके १५९८ नळनाम संवत्सरे माघ शु॥ ५। दे दिवसि. राजश्री गीरीभट उध्येपण दिल्हे. शंकराजी मल्हार, आजे भायाजी गोविंद प्रभु, बंधु भायाजी रामाजी बाबाजी चुलते गोविंद जीचे पुत्र येकनाथ सीवाजी जनाजी प्रभु करणीक तर्फ आष्टमी हे लेहिले सहि ॥

(पान ६१) [हे अक्षर बाळबोध पण वळणदार आहे.]

(१४) राजश्री वेदमूर्तीं गीरीभट क्षेमकल्याणी नाशीकचे तीर्थ उपाध्ये. सूर्याजी राम वडील बंधु आबजीराम, गोविंदराम प्रभु, वस्ती उंबरडें ता॥ पेण. जे कोण्ही आपले वंशीचे तीर्थास येतील ते यांसी मानीत गेलें पाहिजे. गोविंदराम हें लीहीवलें, आमचे पुत्र रामाजी व सोनाजी व निळाजी व रायाजी. (पान ६२)

[उपाध्ये खालीं बाळबोध लिहितात त्यांत. अडनांव राजे, वास उंबरडे तपा (टप्पा) पेन-कुळकरणी उंबरेठाचें—असा शेरा मारला आहे.]

[याच लेखा खालीं]

रामाजी गोविंद बंधु सोनाजी व निळाजी व रायाजी गोविंद वास कुळकर्णी मौजे उंबरडें उपनांव राजे कायस्थ- कुल- प्रभु. आपले उपाध्ये गिरीभट क्षेमकल्याणी–(पान ७२)

(१५) लिखीतं नारायण गंबाजी भाऊ दामाजी प्रभु बाळखांवकर. नाशीकचे पुरहित गीरीभट क्षेमकल्याणी जे आपले वौंशीचे येतील ते तुह्मांस मानतील.

(पान ६३) [अक्षर वळणदार पण " घा " व " बा " आणि " बा " व " दा " या मोडी अक्षरांतील भेदाभेद या वेळीं ठरला नसावा.]पान ६४ लक्ष्मणपंत वेदरकर रातिव्य यांचा बिनतारखी लेख आहे.

(१६) शके १६१७ ईवा (?) नाम संवत्सरे आश्वीन वदे पंचमी मंगळ्वार ते दिनी खत लिखिते भीवाजी सखाजी अधिकारी तर्फ देऊ पेतपे मुरबाड. आजे सोन प्रभु पणजे कृष्णाजी प्रभु. आपले बंधु शामजी. चुलत बंधु रायाजी, हरवाजी, व केशवजी, व तुकोजी, गोमाजी,व माधवजी गोवप्रभु व महिपाजी बाळाजी लिहोन दिधले ऐसेजे, आपले तिर्थ उपाध्ये गीरीभट खेमकल्याणी याप्रति लिहोन दिधले असे, आपले वडील यात्रेस आले होते त्यांचे लिहिले जरी कोठें निघल तरी ते मान्य असे. नाहीतरी स्वामीस लिहोन दिधले असे ते खरे असे. आपले वंशीचा जो कोण्ही येईल त्यानीं स्वामीचे तेथें राहावें. हस्ताक्षर भिवाजी सखाजी. [पान ६६]

[या लेखा खालीं पुरोहिताचा बाळबोध शेरा आहे त्यांत:—

(१७) सोइराबाई बाळाजी सोनप्रभु, आजे नार प्रभु. पुतनें (sic) बाबाजी, चिमणाजी, तुकाजी तानाजीचे पुत्र कास्त वास मानगांव (sic) प्र० त-प-वे रे डी महमदापुर सु० कल्याणकर असा कोणातरी मोडी लिहितां न येणाऱ्या स्त्री बद्दल लेख आहे.] [पान ६६.]

(१८) अत्माजी पदमाजी देशकुळकरणी पा दिवें. नाशीकचे उपाध्ये गिरीभट क्षेमकल्याणी.

[याच्या खाली पुरोहित बालबोधींत लिहितात:—

आत्माजी पदामाजीचे पुत्र. आजे आपाजी. भाऊ दामाजी प्रभु कास्त कुळकरणी, वास, दिवेकर.] (पान ७०).

(१९)

श्री. गो. ब्रा.

शके १५७८ माघ शुध ५ ते दिवशीं वेदमूर्ती राजश्री विसभट क्षेमकल्याण नासीककर यांसि विद्यार्थी मदनाजी शंकर, आजे

अंताजी प्रभु कायेस्थ तुंगारीये राजापुरकर लिहून दिधले ऐसाजे, आपण तीर्थराज येथें यात्रेसी येऊन तुम्हांस आपले उपाध्येपण दिधलें असे. जो कोण्ही आपले वंशीं येईल तो तुम्हांस मानील. (पान ७३.)

(२०) सके १५७८ लिखितं. वेदमूर्ती गीरीभट नाशिकर क्षेमकल्याणी हीराजी व जिवाजी व सूपाजी प्रभु पाठारे वास माहीम.—कळावे जो आपले उवंष्य (sic) येतील ते तुम्हांस मानतील (पान ७३).

(२१) प्रभु माहाडच—चिठि खत. कुकाजी प्रभु धर्माजी प्रभुचे पुत्र= पुत्र बाळप्रभु, गणेश प्रभु जाती प्रभु, वासी महाड, (हा लेख बाळबोधींत आहे पण पुढें ब्राह्मन (sic) रुगवेदी रुद्रभट तटु माहादेव भटाचे पुत्र. नानाजी प्रभु संगाते आले होते, दुसरा संभाजी प्रभु होता

हा वरील लेखकाचाच शेरा आहे. तेव्हां सर्वच लेख सदर ब्राह्मणाचा असावा, (पान ७४).

(२२) श्री स्वस्तिश्री शके १५९० की-ळ-क (sic) संवछरे चैत्र सुध दित्तीया बुधवार ते दिनीं राजेश्री गिरीभट 'पोटक' (sic) वास्तव्ये नाषीक स्वामी याशी नानाजी गोविंद प्रभु कुळ्कर्णी कानन खोरे ब्रह्म-व्यापार (sic) समंध हवाला खालापूर लेहोन दिधलें ऐसेजे आपण व आपले.....(?) याचे.....(?) होता यावर आद्यापचे तीर्थारूप होऊन तीर्थ विधीस पा—धी ... (?) उपरी आपले पुत्र व पुतणे व गोत्रज येतील ते तुमचे घरीं राहतील यास आनमानी होतील तरी तीर्थक्षेत्राची आण असे हे लिहिले सई- गीरीभट क्षेमकल्याणी तीर्थ उ० (पान ७४)

[पुरोहिताचा शेरा:— नानाजी पंत गोविदपंत प्रभुचे पुत्र कौंड प्रभुचे नातु-जाती प्रभु. विसाजी गोज प्रभु वासी कानन खोर परगना (Sic) रायेरी कानगो माता= दाजी गोपाल प्रभु संगात आले होते. प्रभु जाती — हा

शेरा पुरोहिताचा बालबोध आहे त्याच्याच खालीं पुनः त्याच मोडी अक्षरांत दुसरें टिपण आहे तें:—

स्वस्तिश्री शके १५९० कीलक सवत्छरे चैत्र सुध द्वितिया बुधवार ते दिनी वेदमूर्ती राजश्री गिरीभट पाठक क्षेमकल्याणी स्वामी यासि विद्यार्थी संभाजी बाजी प्रभु माहाडकर बा-त्व-व-या-पार सर-धनस सहर (?) लेहोन दिधले ऐसेजे आपल्या सह बंधू माता ऐसे यात्रेस आलों यावर स्वामी तीर्थगुरू होऊन तीर्थ विधी संपादिला. या उपरि आपले बंधु वडील त्रिंवकजी व शंकराजी व धाकटे माहादेव व आपले गोत्रज येतील ते तुमचे घरीं राहतील यास अनाथा री-खे (?) असे तरी श्रीची आण असे हें लिहिलें सई. [शेरा बालबोध संभाजीपंत प्रभु बाल प्रभुचे पुत्र. मुरारी प्रभुचे नातु १ त्रिंबकजी १ संक्राजी १ माहादेव प्रभु विटल प्रभु नारायेन प्रभु माता सावित्री गंगायी (?) जाती प्रभु वासी माहाड परगना (Sic) (पान ७४)

(२३) पान ७५ यांत शके १५८२ चा लीखित अंताजी प्रभु रंगनाथ प्रभुचे पुत्र=पुत्र बाळाजी प्रभु=मल्हारजी. पिलाजी प्रभु वासी माहाडचे कुळकरनी (sic) (पान ७५)

(येथें मोडी सई अंताजी रंगनाथ देसपांडे... अशी आहे.

१ शिवप्रभु———बदलापूरकर (बालबोध शेरा)

(२४) शके १५८२ वे-के-ब-दे-ध-री-मी- रविवार लीखितं गोपजी पंत प्रभु देउजी प्रभु घोसाळकर नासीक तीर्थपुरहीत सीऊ भट क्षेमकल्याण आमचे वंशीचे येईल ते तो सीऊ भटास मानणे (पान ७५)

शेरा—गोपजी पंत प्रभु देउजी प्रभुचे पुत्र, बाबाजी प्रभुचे नातु. पुत्र बालाजी प्रभु १ त्रिंबक पंत प्रभू स्यामजी प्रभु श्रीयाजी प्रभु गोमाजी प्रभु नातु बाबाजी सीवाजी सुरयाजी भाऊ जीजा-ती-ती प्रभु वासी तळेघोसाल भतीजे देउजी वामनाजी भला रीजी घोसाल. (हा लेख बाळबोध आहे.)

(२५) सके १५८२ वैशाख वद अष्टमी लिखतन. तुकाजी पंत प्रभु

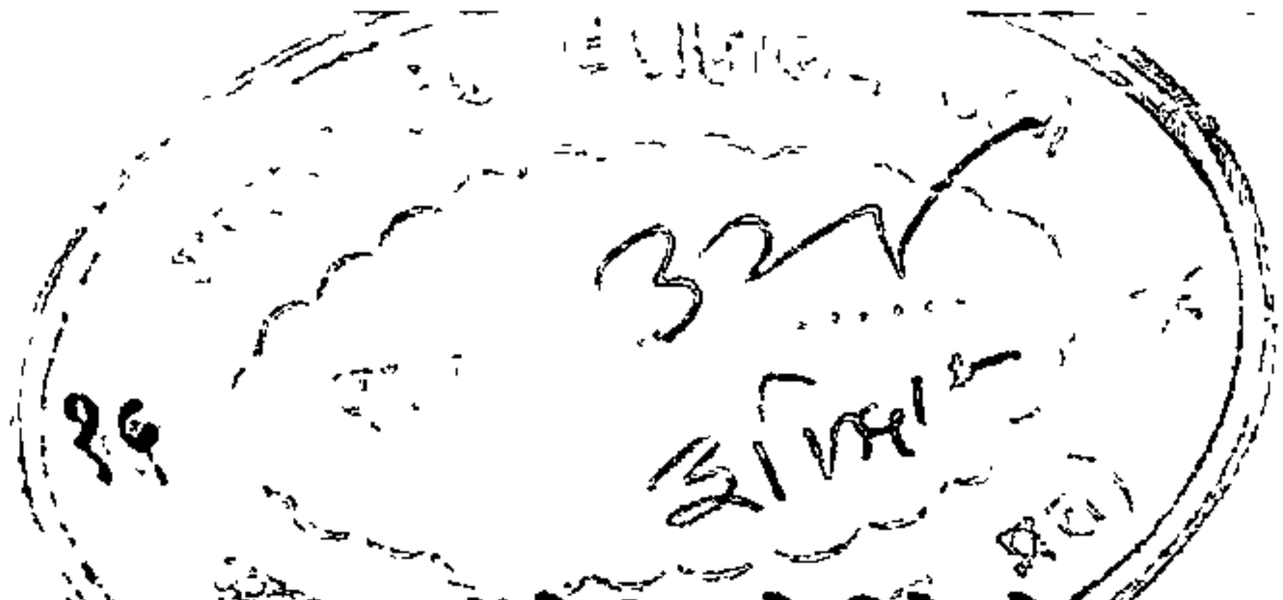

साबाजी प्रभु अे-ना-उ- (?) भाऊ साबाजी व यंकोजी सो किले खेळल. नाशीकचे पुरहित विठल भट क्षेमकल्याणी. आमचे वंशाचे येतील त्याचे पुरहित त्यास मानणे [पान ७५]

बाळबोधशेरा—तुकोजी पंत प्रभु साबाजी प्रभु यंकोजी प्रभु श्रीयाजी प्रभुचे पुत्र साबाजी प्रभुचे नातू प्रभु न्यातीं वास चेऊलचे.

(२६) सके १५८२ वैशाख वदे आष्टमी आदीतवार लिखितं. मदनजी कमाजी रुद्राजी प्रभुचे नातू. नाशीकचे पुरोहीत शिवभट क्षेमकल्याणी. जे आमचे वंशज येईल वंद्य यांस करणे. [पान ७५]

बाळबोधशेरा—मदनजी पंत प्रभु कमाजी प्रभुचे पुत्र रुद्रप्रभुचे नातु कमाजी रामाजी प्रभुचे पुत्र भाऊ वासी तलेघोसालाचे (देसमुख माता गंगाबाई) (पान ७५).

(२७) बालबोध लेख. अक्षर वळींव.

सके १५९९ पींगळ नाम सवछरे पौश वद्य द्वादसी नींबाजी कृष्ण प्रभु ०॥ कायस्त जन्म भुमी घोंसाळे पुरातन स्थळ मरुड तर्फ राजपुरी चुलत ०॥ बंधु त्रींबक नाबाजी नासीकचे तीर्थ उपाध्ये गिरीभट क्षेमकल्याणी. ०॥ जे आपले वौसीचे येतील ते यास मान्ये. नीबाजीची माता रखमाई ०॥ माहेरचें नाम तान्हाई त्रींबकजीची बहीण बबाई व तीचा पुत्र ०॥ गोविंद. (पान ७६)

श्रीशंकर.

(२८) शके १६०८ क्षे नाम सवत्सरे जेष्ट वदे आष्टमी गुरुवासरे लिखिते. चिमणाजी हरी राजपूरकर येही वेदमुर्तीं राजश्री गिरीभट क्षेमकल्याण यास तीर्थचे उपाध्ये पण लिहून दिले असे. तरी जो कोणी आपले वौसीचा एईल तेणे यास मान दिला पाहिजे—आपले वौसीक. तान प्रभु आजे. हरी

प्रभु पिते. शंकराजी हरी जेष्ट बंधु. यात्रेस जाईल तेणे यास मान दिला पाहिजे.

बालबोधशेरा.—चिमणाजी हरी पंताचे पुत्र तानप्रभुचे नातु भाऊ संकराजी प्रभु वास दंडाराजपुरीचे (पान ७६)

(२९) स. १५८२ वैशाख अष्टमी ते दिवशीं. वेदमूर्त गीरीभट क्षमकल्याणी नासीकर (sic) स्वर्मीचे शेवशी भगवानजी विठोजी प्रभु देशपांड्ये परगणे इसलामाबाद.....भीवंडी तरफ मा-ध-...कुळकर्णी तर्फ हयबतगढ मजकूर तर्फ मजकूर लेहून दिधले ऐसीजे. नाशकामधें पुरातन तर्थ उपाधे आपले स्वामी आहेत. जो आपले वंषीचा येईल तो स्वामीस मानील.

बाळबोध शेरा—भगवानजी विठोजी प्रभु देशपांडीये व कुळराणि भीवंडीकर प्रभु कास्त. (पान ७६).

(३०) वेदमूर्तीं राजश्री शिवभट क्षेमकल्याणी नाशीकर स्वामीचे शेवेशी बाबाजी रघुनाथ प्रभु उपनाव रणदिवे गांव गोवाळें तळेकर देश कुळकर्णी आम्हीं यात्रेस आलों तें समई लेखन दिलें शके १५८२ वैशाख वदी ८ अष्टमी.

शेरा बाळबोध—दादाजी रघुनाथ रणदीवे तळेकर (पान ७७)

(३१) षके १५८२ वैशाक वदी अस्टमी ८ वेदमूर्तीं नाषीकचे तीर्थ उपाध्ये गीरीभट क्षेमकल्याणी लिखितं मोरोराम माहादजी भीक प्रभु बेंदरे वस्ती शाहाबाज कारणे. आपले वंषीचे येतील ते तुम्हांस मानितील हे लिहिले. सही.

शेरा बाळबोध–मोरोराम माहादाजी भीकप्रभु बेंदरे वासी–सा–स्याह बाजकर (पान ७७).

याच मोडी अक्षरां खालीं पुढील पोट लेख आहे. सक१५८२ वैशाक वद अस्टमी ८ वेदमुर्त गीरीभट क्षेमकल्याणी यास विचारथि हरी परेश प्रभु वकील वास्त भीवंडी तीर्थ उपाध्येपण लेहून दिधलें असें जे आपले उशीचे (sic) येईल ते तुम्हांस मान करतीलें.

शेरा—बाळबोध सिकजी नारायन (sic) प्रभू भिवंडीकर पाडें. (?) (पान ७७).

(३२) शके १५८२ वैशाख वद्ये पंचमी. सजणाजी पिते कोंडाजी आजे माहादो प्रभु कास्त चेऊलकर. आह्मांस नासीकचे तीर्थ उपाध्ये गीरीभट क्षेमकल्याण सईं (पान ७९).

(३३) सके १६०९ प्रभव संवत्सरे फालगूण वद प्रतीपदा लिखितं. भाऊ प्रभु लख प्रभु केशव देशपांडिये मामले इसलेमाबाद तर्फ भीवंडी व टिटवाळे नाषीकचे तीर्थ उपाधे रा. गीरीभट क्षेमकल्याणी.

बाळबोध शेरा. भाऊ प्रभु पीता लख प्रभु आजा केशव प्रभु पुत्र लख प्रभु आत्माजी रामाजी वास टिटवाळचे कुळकर्णी (पान ७९).

श्री.

(३४) शक १६२५ (७ ?) ई-वा- (?) नाम संवत्सरे. लिखिते तानाजी आपाजी देशापांडिये माहाले भिवंडी. यांचे पुत्र नागोजी व अदराजी. आह्मांस येऊन यात्रा रा. गीरी भट क्षेमकल्याणी यांचे विद्यमान केलेली असे. [पान ७९]

शेरा.—प्रभु देशपांडे वासी वासुंदरीचे.

(३५) श्री सकलतीर्थ स्वरूपें अखंडित लक्ष्मीपरी पुण्यें निराधारी यांसें आधार वेदमूर्ती राजमान्ये राजश्री शिवभट धोंडभट क्षेमकल्याणी स्वामी यास

आज्ञांकित जीवाजी आपाजी देशपांडिये मामले इस्लमाबाद तर्फ वासुंदरी दोन्ही कर जोडून श्री साष्टांग दंडवत विनंति उपरि. आपण अगर आपले वंशाचे जो कोण्ही क्षेत्र नाशिक त्रिंबक येईल तो स्वामीचे येथें येईल. पुरोहितपग स्वामींचें असे. आपले वास देशपांडिये मामले मजकूर

विसाजी व मुकुंदजी.
देशपांडिये.

लखोजी.
मल्हारजी व बाळाजी व
गबाजी देशपांडिये.

सवंत्सर विश्वावसू लिहिलें असे खुद ८ चतूर्थी सवंत्सर १५८७ [पान ७९]

शेरा–जीवाजी नानाजी आपाजी पंताचे पुत्र .
केसोजी प्रभुचे नाती जाती प्रभु वासी वासुंदरीचे देशपांडे काका.

१ विसाजी व मुकुंदजी १ लखजी व मल्हारजी. बालाजी गंधजी प्रभु वासी वासुंदरीचे देशपांडे प्रभु जाती. [पुनः मोडी]

लिखिते शंकराजी जीवाजी प्रभु आपले तीर्थ उपाध्ये गीरीभट खेमकल्याणी. (पान ७९)

(३६) शके १६०८ क्षे नाम संवत्सरे जेष्ट वद्य अष्टमी बुधवासरे लिखिते. सजगाजी गोविंद वैद्य बदलापूरकर येही वेदमूर्त राजश्री गिरिभट क्षेम कल्याण यास तीर्थवे उपाध्येपग लिहून दिधलें असे तरी जो कोणी आपले वंशाचा येईल तेणे यांस मान दिधला पाहिजे.
सिवाशी वैद्य अजे. कृष्णाजी वैद्य चुलते.

बंधु	पुत्र
१ बाळाजी.	१ गोविंद
१ मुकुंदजी.	१ त्रिंबक

शेऱ्यांत " वास बदलापूर कल्याण असें आहे. (पान ८०)

(३७) श्री शके १६१४ अंगिरा नाम छवच्छरे मार्गसीर मासे वद्यपक्षे ४ मंद वासरे लिखीतार्थ नारो मल्हार प्रभु आजे विसाजी प्रभु पडाजे कृष्णाजी प्रभु गडकरी कदिम वास्तव्य क-त-नौ-ली तो बनखल (?) हल्लीं वास्तव बदलापुर तो चौला (क ?) तीर्थ उपाध्ये वेदमूर्त राा गिरीभट क्षेमकल्याणी यास तीर्थ उपाध्ये पण आपले कुळाचे लेखन दिधले असे आपले कुळाचा भाऊ अगर आपला पुत्र अगर दुसरे कोण्ही कुळांतील यात्रेस येईल त्यान्हे यांचे येथें राहोन तीर्थ यात्रा करावी आपले कुळाचीं नावे:—

नावें:—

नानाजी सुर्याजी	रंगोजी मल्हार प्रभु.
चुलत बंधु आहे१.	कनिष्ट बंधु आहे१
त्रिंबक नारायण १.	आपला पुत्र चिरंजीव येंकोजी आहे १

यांतील जो येईल त्यान्ही तेथे राहावे.

नारो मल्हार प्रभु वीनाजी प्रभुचे नाती अडनांव गडकरी वास बदरापूर.

शेरा—बाबाजी रंगनाथ प्रभु बद्रापुरकर.

बालबोध शेरा :

अंताजी बापाजी प्रभु आजे रंगाजी प्रभु भाऊ चुलत भाऊ यादवजी गोविंद रायाजी दामोदर त्रंबकजी विठल प्रभु कास्त अड. गुप्ते वास बद्रापुर-कीनुळी (किन्हवली ?) कास गांव कोकण (पान ८१).

(३८) श्री शके १५९० (८० ?) कीलक छवछर चैत्र वदि त्रीहो दशी लिखिते. आपाजी सूर्य प्रभु वस्ती कास पो देव्हेर गो-र-ट. तिर्थ गुरु राजेश्री वेद मूर्ती गीरीभट क्षेमकल्याणी होणे. नासीक (क) र ह्याचे येथे राहोन तीर्थ करणे असे.

[शेरा] आपाजीपंत सुरयाजी प्रभुचे पुत्र. भीपती प्रभुचे नातु जाता प्रभु वासी कासगांव प्रगणे देहीर.

[त्याच्या खाली] बाळजी शिवप्रभु नासीकचे तीर्थ उपाध्ये गीरीभट (अक्षर मोडी पण, भिन्न आहे) (पान ८१)

(३९) नारो मल्हार प्रभु बदलापूरकर माता दीपाई तीर्थ उपाध्ये वेदमूर्ती गीरीभट.

[शेरा]-नारोमल्हार वी—ना—ऊी. माता दिपाई प्रभु वास बरदापूर पुत्र येंकोजी. त्रंबकजी महादेव निळकंठ सजगाजी प्रभु. पुतणे हरी व कान्होजी प्रभु.

बाळाजी शीव प्रभु वास कीन्हूली कांसगांवकर (पान ८१)

(४०) श्री सेवक .... गोविंद जनार्दन देशपांडे पा॥ करकंबस ... सुबा औरंगाबाद नाशीकचे उपाध्ये गीरीभट क्षेमकल्याण. तीर्थ उपाध्ये. [पान ८३]

[हा शेरा मोडी आहे, जात कळत नाहीं.]

(४१) कोंडाजी कांकदेव कुळकर्णी मौजे कठकंब पा॥ करकंब नासीकचे तीर्थ उपाध्ये गीरीभट क्षेमकल्याण (हाही शेरा त्याच गृहस्थाच्या हातचा मोडी आहे. आणखी तीन शेरे मोडींतच आहेत. [पान ८३]

बाळबोध शेऱ्यांत—"उजनी प्रगणा करकंब. प्रथम शाखा." अशी अक्षरें आहेत.

पुढें आणखी एक शेरा करकंबच्या नरसी भटाचा मोडींतच आहे.

नागोजी संभेराव याचा मोडी हस्तलेख येथें आहे पण जात समजत नाहीं, व तारीखही नाहीं. पान ८९ यांत मोडींत आबाजी नारायण रुग्वेदी ब्राह्मण यांचा शके १६६० कालाविगत नाम संवत्सरेचा लेख आहे.

(४२) सके १६०१ विधाथी नाम सवतछरे भाद्रपदे सुदे नवमी. वेदमूर्त गीरीभट क्षेमकल्याणी यांस विद्यारथी जीवाजी हरी आजे परस प्रभु वकील वास्तव भिवंडी. आम्ही नाशीक यात्रेस आलों ते समई तुम्हांस तीर्थ उपाध्यत्व लिहून दिलें व आपले पूर्वज हरी प्रभु यांचे लिहिले देखोन तुम्हांस मान्य केलें असे. (पान ९०).

328

(४३) श्री स्वस्ति शके १६०१ विर्धाथे नाम स्वस्थरे भाद्रपद सुद नवमी राजश्री कृष्णाजी तान प्रभु वैद्य ग्रामस्थळ कलिहाण. नासिकचे तीर्थ उपाध्ये राजश्री गीरभट क्षेमकलियाणी जे कोण्ही आपले येतील यांही ह्यास मान्य करावें हें लिहिले सई (पान ९२).

(४४) श्री स्वस्ति षके १५९९ पांगळ नाम छंवसरे पौष्य वद्य त्रयोदषी त्र (?) ये दिनीं वेदमूर्ती राजेश्री गीरीधर भट क्षेमकळ्याणी यास खजणाजी भाऊ प्रभु प्रधान वास्तवे बदरापूर. स्वामीस नाषीक तीर्थ पुरोहितपण आपले घरींचे आपले कुटुंबाचे ते हीं तुह्मांस मानावे. [पान ९२]

शेरा. सजणाजी भाऊ प्रभु प्रधान. भाऊ यादवजी वास बरदापुर.

(४५) गणेश भाऊ प्रभु ब-स-सु-र (?) तीर्थ उपाधे गिरीभट यास दिधले असे.

शेरा. बालबोध. गणेश भाऊदेव प्रभु चुलते वर्जोजी बाळाजी चींबकजी प्रभु गुप्ते वा० बरदापुरकर [पान ९१]

(पुढील लेख अर्धावट मोडी व बाळबोध आहे तसाच छापीत आहे.)

(४६) श्री त्रीघक श्री उघुनाथ णकव णरण वदृष्ट

परोघापी णत्र जॅरो वेसा खए व द प च मी की दीते नारो श्री गोविंद प्रभु व...सी प्रगणे घोसाळकर नाणीक उतीष (तीर्थ?) णोपाघगीरी भट क्षेमकळेनी पीजती [पान ९१]

शेरा.—नारोजी गोविंद प्रभु वासी तळे घोसाळकर.

(४७) आजाई पुत्र रामशा हमघण प्रभु वसती चेउष्ठ घे उघीष्टें तें मन्ने छळे. [पान ९१]

१ आजाई भरतार लक्षमण प्रभु पुत्र रामाजी वास चेऊल.

व पुताई बाई पुत्र कमाजीराम देसाई प्रभु वासी तळेघोसाळ नासीकचे गुरु गीरीभट.

१ आका बाई पुत्र दामाजी प्रभु रंगाजीचे पुत्र वासी मरुडकर तर्फ दंडाराजपुर.

१ बरवाई बाइ पुत्र रामाजी माहादेव प्रभु वासी चेउलकर.

१ गोदावरी बाई पुत्र भाउजी गनेस प्रभु वासी चेउलकर नासीकचे गुरु गीरीभट. (खाली सई बालबोध आहे) आजाइबा. (पान ९१)

(४८) रामाजी लक्षेमण प्रभु चेउलकर. तीर्थ उपाधे गीरभट क्षेमकल्याणी नासीक (क) र यांस मातुश्री आ-जा-ई बाई याही लेहून दिधले वेदमूर्त त्रीबंक भट थ्यु-क-ळ (?) याहीं व स्वामीनें संशय न घेणे-शके १६०८ नाव क्षेयेनाम सवस्तरे. (पान ९२)

(हे लेखक ४९ यातील आजाईचे चिरंजिव असावे).

(४९) रंगाजी केशव आजे कान प्रभु कोरडे कल्याण कर नाशकीं आलों तेव्हां लेहून दिधलें. शंवशर भो—व— (?) नावें शंवशर जेष्ट मास नव-मी सुध हे नाम. आपले व आपले तीर्थरूप व आजे यांचे नाव कोण्हीकडे असेल ते खरे. कोण्हीकडे नसेल तर हे लिहिले आहे. हेच तीर्थ उपाधे गीरीभट क्षेमकल्याणी [पान ९२].

शेरा-रंगाजी केशव आजे कान प्रभु बंधु गणेशजी व महादेव प्रभु अडनाव कोरडे वास्ती कल्याणकर शके १५९६ माघ शुध पंचमी.

(५०) गणेश केशव आजे कान प्रभु कोरडे कल्याणकर व माहदाजी बंधु व पुतण्या रंगाजी मूल केशव रंगाजी कोरडे कल्याणकर नासीकीं आलों तेव्हां आपले बंधूचे लिहिले देखिले त्यावरून तुम्हांस आपण लेहून दिधले शंवतसर विकारी नाम कार्तिक सुध द्वीतिया शके १६४१. [पान ९४]

(५१) **लिखितं पुतळाजी प्रभु घालखांबकर. नाशीकचे तीर्थ**

पुरहित वेदमूर्ती राजश्री गिरीभट क्षेमकल्याणी. जे आपले वंशीचे येईल ते तुम्हांस मानतील सके १५६५ चित्रभान नाम सवछरे.

माघ सुध नवमी सोमवार. [पान ९२]

शेरा—पुतलाजी प्रभु बा-ळ षीकर (?)

(५२) गंगाधर बाळाजी गोविंद देसपांडे पा॥ करकंब.

भाऊ	पुत्र
१ भीमाजी	त्रिबकराऊ
१ उमाजी	भिवाराऊ
१ पुरशोतम	वेंकटराऊ.
१ येशवंतराऊ	

नाशकि क्षेत्रीं उपादे देवभट क्षेमकल्याणी आपले तीर्थ पुरोहितपण वडिलीं त्यांस दिले असे ते आपण मान्य केले असे. (पान ९३)

शेरा-" ब्राह्मण ऋग्वेदी देशपांडे " इ०.

(५३) [हा लेख मोडींत पण जानोजी देश मूख दळवी लखमापूर कर असा पता असल्या मुळें जात कळत नाहीं तारीख नाहीं] [पान ९५]

(५४) शके १५५८ कार्तीक सुध पंचमी ते दिनें लिखितें बलाळ तान्हाजी प्रभु सिणघारपूरनें वास्तव्य पनवेली. आपण यात्रेस आलों ते समई वेदमूर्ती राजश्री शिवभट क्षेमकल्याण यांस तीर्थ उपाधेपण लेहून दिल्हे असे. पुढें जो आपले वौंशीचा यात्रेस येईल तो तुम्हांस पुजील हें लेहून दिल्हें सई शेरा—बलोळ तानाजी प्रभु कास्त.

श्रीधारपुर ले— — — — पनवेलेंकर— [पान ९६]

(५५) हा लेख १५९६ तला असून गोविंद वाडेकर याचा आहे. जात कळत नाहीं. [पान ९६]

(५६) सके १५९९ पिंगळ नाम छवछरे माहे माघ सुद ५ वेदमूर्ती राजश्री गिरीभट क्षेमकल्याणी नासीककर यास विद्यार्थी भानजी हरी दिनकर राव पुत्र शंकराजी दीनकर राव वास्तव्य खिरणी दाभोळ प्रांत. आपण नाशिक क्षेत्रास येऊन तुम्हांस तीर्थउपाधे पण दिधलें. जे कोण्ही आपले वैंसीचे येईल ते तुम्हांस मानील. [पान ९६]

शेरा. भानजी दिनकर राव प्रभु हरी दिनकर राव पुत्र शंकराजी दीनकर राव वास खीरनी दाभोळ क ... प्रभु कास्त.

(५७). पुढें मोडींत शके १६४ (?) [१६०४ ?] चा कोणी घोडप कराचा शेरा आहे. [पान ९६]

(५८). हा लेख पंढरपूरचे मल्हारी नरहरी यांचा आहे पण तारीख नाहीं. [पान ९६]

(५९). लिहीतम राघोजी राऊ पिते अंताजी राऊ नासीकचे उपाधे दवभट खेमकल्यानी. सन हसरी ११२८ [पान १०६]

फारशी मोहोर.

शेरा—यांत " आडनाव सावगेकर वास धोंडपकर " असे शब्द आहेत.

(६०). हा लेख मोडीच आहे तारीख नाहीं. नाव शिवाजीराव लिंगाईत आडनांव हिंगमिरे. (पान १०८)

वरील ६० नंबरचा लेख लिहिणाराचेंच हें अक्षर आहे. तारीख नाहीं. नांव संकरशेट.

लेखक तोच. तारीख नाहीं. नाव वाकेजी. (हा कोणी उपाध्याय किंवा साथदार असावा) (पान ११०).

(६१). सजणाजी उद्धव याचा बंधु बाबाजी आजा शंकराजी वास देव्हेरकर. विसाजी रघुनाथ टिटवाळेकर या समागमे आले होते. [पान २११]

शेरा- सजणाजी उधवजी आजे शंकाराजी बंधु बाबाजी प्रभु कास्त वास देहेरकर वैय.

(६२). शके १५८२ जेस्ट सुध. विठोजी रायाजी आधिकारी देशमूख अंबरनाथकर चो-न-मी-र कल्याणी मिर (?) नासीकचे तीर्थ उपाधे सीवभट क्षेमकल्याणी. आपल्या वंशांत येतील ते तुम्हांस मानितील. शेरा-विठोजी राजाजी अधीकारी देशमुख अंबरनाथकर चौकर व कल्याणी [पान २११]

(६३). गीरीभट यांस—

वेदमूर्तीं राजश्री विठल लख प्रभु आजे बहीराजी प्रभु कास्त उपनांव शिणघारपुतळे. वासव्ये पणवेली. आपण लेहून दिधलें. ऐसेजे. नाशीकचे तीर्थ उपाधेपण तुम्हांस दिधले असे जे कोण्ही आमचे वंसीचे येईल त्यांनी गीरभट क्षेमकल्याणी यासी मानावें. शके १५९९ पिंगळ नाम सवत्छरे पौष्य सुध पंचमी अ- ज- ट-रा- गु- ॥ - अ- द- ठराऊ (?) अधिकारी तो वांजे कसबे पणवेली- (पान २११).

(अक्षर सुरेख चिटणविशी वळणाचें आहे).

(६४). हा लेख अर्धवट मोडी अर्धवट बाळबोध असा आहे. शक १५९९ लेखक बाबाजी नाराथण प्रभु टप्पे आस्ता आयार (?) चे कुळकर्णी.

(६५). लेखक गबाजी गोविंद प्रभु वैद्य वस्ती पनवेल तारीख नाहीं. (पान २१२).

(६६). सके १५८२ वैशाख सुध ८ लिखिते रुद्राजी नाम देव आजे

गाजी प्रभु कास्त उपनाव प्रधान पेणकर गुमास्ते नासीकचे तीर्थ उपाध्ये गीरीभट क्षेमकल्याण नासीक (क) र यासि वडिलाही तीर्थ पुरोहितपण लिहून दिधलें आहे त्या प्रमाणे वौंषीचे कोण्ही येतील ते तुम्हांस मानितील. हे लि ॥ सही- (पान २१५).

शेऱ्यांत-" प्रधान पेणकर."

(६७). शके १५८२ जेष्ट वद्य ५ ते दिवशीं लेहून, तीर्थ पुरोहित-पण दिले वेदमुर्ती देवभट खेमकल्याणी नासीक (क) र यासि विद्यार्थी नारायेण केशव प्रभु कास्त उपनांव बोलभाटकर सराफ वास्तव चौलकर यात्रेस आलों त्या समई लिहून दिले असे. आपल्या वौंशी यात्रेस येईल तेही तुम्हांस मान्य करावें. तुमच्या हातें तीर्थ विधी करीत जातील हे विनंति. (पान २१६)

(६८). संवत १६३८ मधील हा लेख तापी पंत यांचा आहे. (पान-२२८).

खालील लेख मोडी आहे. तारीख नाही खाली नांगराची निशाणी आहे. नाव जावजी पाटील. कोणा कारकुना जवळून लिहिवलेला असावा. (पान २२१)

(६९). श्री शिव. शके १५९२ सा-ध-र-ण नाव संवत्छरे मार्गषीर सुद त्रियोदशी भोमवार ते दिनी लिखितं. राजेश्री गिरधरभट क्षेमकल्यणी वास्तव्य श्री नाशीक यांस. सुंदर गोविंद प्रभू क-स-ही... प्रगणे पनवेली पा॥ मुरजव. आपण श्री त्रिंबकराज यात्रेस आलों होतों तेथें तुमची आमची भेट जाली. आपण नाशीकास आलियावरी आपले तीर्थ उपाधीपण तुह्मांस दिलें असे. (पान २२३)

याच पानांत बिन तारखी विटल हरी प्रभु कास्त आडनाव वैद्य. नाशीकचे तीर्थउपाधे गीरीभट क्षेमकल्याणी. जे कोण्ही आपले वौंषाचे येईल तेही यांसी मान्य केले पाहिजे. वास पालीकर.

शेरा—विटल हरी प्रभु कास्त आडनांव वैद्य वास पालीकर सु० सबनीस त्रीगल (?)वाजीगड इमारतीवरी (?)

पान २२३ यांतच एक लेख मोडींत आहे. तारीख नाही. लेखक खंडेराऊ

(७०). रघुर्जा कृष्ण पालकर व हरी बावाजी प्रभु व हरबाजी कृष्ण बंधू मैराळ कृष्ण हे वैद्य. नाशिकचे तीर्थ गुरु गीरीभट क्षेमकल्याणी. हे आपले गुरु केले असत पूर्वापर विठल हरी आपले चुलते यांचे लिहिले आहे. थळे (?) दोन दिघले असे चाा १७२९ ईश्वर नाम संवत्छरे.

शेऱ्यांत- "वास पा-च-दर (?) सु. रामनगर," असे आहे. (पान १२३) अक्षर सुरेख वळण चिटनिशीं.

(७१). श्री सके १५९२ साधारण संवछरे मार्गशीर मासे सूर्योदयीं भोमवार सुध पक्षे या नंतरे वेदमूर्ती राजश्री गीरधरभट क्षेमकल्याणी वास्तव नाशीक यांस आबाजी विसाजी प्रभु उपरि. लेखन दिधलें ऐसेजे आपले गोत्रज अथवा आपले वौशीचे जे येतील त्याणीं तुमच्या हातें तीर्थ विधी करावा आणि विधी करावा जाणिजे.

शेरा-आवाजी प्रभु वासाजी प्रभुचे पुत्र बाळाजी प्रभुचे नातु वासी मुठे खोरें मोडळे देश (पान १२४)

(७२). रघुजी गोविंद प्रभु वस्ती ताा नातें मामले रायेर. आपण दानधर्म करणें आलो तरी आपले उपाधे गीरगट क्षेमकलेण.

शेरा-रघुजी गोविंद प्रभु वास नाते तरफ रोहे हवालदार सुबा इ०. (पान-१२४)

(७३). गणेशजी खाटीक प्रभु वस्ती पनवेलकर वेदमूर्ती गीरीभट क्षेमकल्याणी यांस लेहोन दिधलें ऐसेजे. नाशीकचे तीर्थ उपाधेपण आपले बंधु विसाजी दामोधर. जे कोण्ही येतील ते तुम्हास मानकरणे.

शेरा-गणेशजी प्रभु खाटीक वास पनवेल. (पान १२४).

(७४). श्री १५९२ (त्याच म्हणजे नंबर ७२ च्या अक्षरांत माधोजी

होनमणे सुभेदार यांच्या वतीने लेख आहे. सुभेदारांची निशाणी मुद्रा आहे. (पान १२४)

(७५). सके १५९५ चा बुवाजी पिता कृष्णाजी पवार यांज करितां कोणी मोडीत दिलेला लेख आहे. वर खाली मुद्रा आहेत. (पान १२५)

(७६). केशव मकुंद कुळकर्णी पनवेलकर याणी नासीक येऊन तीर्थ करून यासी देवमूर्त देऊभट क्षमकल्याणी यासी लेहून दिले असे.

शेरा केशव मुकुंद प्रभु आजे गोविंद प्रभु कुळकर्णी बंदरे वास पनवेलकर. (पान १२५)

(७७). सके १६५४ परिधावी नाम सवतसरे माहे आखाड वदे सप्तमी इंदुवासरे तें दिनीं श्रीयाजी नरस प्रभु आजे बुवाजी बाळ प्रभु याचे हातचे. उपाधे कर्म वेदमूर्ती गिरभट यास दिधल्हे. याहून ज्याप्रमाणें आपले पूर्व जाही माने केले असे त्या प्रमाणें त्याचे पुत्र वेदमूर्ती देवभट क्षेमकल्याणी आपले उपाध्ये प्राचीन असत आपले वौसीचा गंगा तीरास येईल त्यास तुम्ही वेद धर्म देणे त्यानाही. आपले पुत्र भगवानजी व बापोजी.

शेरा—श्रीयाजी नरसोजी प्रभु आजे लबाजी बाळाजी बंधु नारोजी व स्यामजी अंताजी प्रभु पुत्र भगवानजी बापूजी प्रभु प- टो-के (?) बद्रापूरकर (पान १२६)

(७८). शके १५९५ आनंदनाम सवत्छरे कार्तीक शुध दशमी ते दिसी रा गिरधरभट क्षेमकल्याणी नाशीककर यासि सेवक उमाजी गोविंद नमस्कार विनंती उपरी आपण नाशीकचे तीर्थ उपाध्यापण तुम्हांस लेहोन दिधले असे. आपण येऊं तेथवा तुमचे घरीं असोन तुम्ही आपणां तीर्थ उपाधे हे लिहिले सई. शेरा- उमाजी गोविंद रुगवेदी वासी वादरे जु- द-र-तपा. ब्राह्मण असावे. (पान १२६)

(७९). शक १५९२ क- ध- रण (?) नाम सवतसर मार्गसीर सुध

त्रयोदसी भोमवार ते दिनीं वेदमूर्ती राजेश्री गिरीधरभट क्षेमकल्याणी वास्तव ना .. क यासि तीमाजी गोपजी प्रभु.

प्रभु आजे बाळाजी प्रभु कुळकर्णी कसबे पणवेली. तीर्थ उपाध्येपण लेहून दिल्हे असे. जे आपले येतील ते मानतील. बेंदरे (पान १२६).

(८०). संवत २७२५ वरदे माघ सुध्ये ५ मुरारजी प्रभु पुत्र सुंदरजी वास्तव नागोठणेकर कुळकर्णी श्री नाशीक यात्रेस आलों ते समई वेदमूर्ती गीरीभट खेमकल्याणी नासीकर यासि तीर्थ पुरोहितपण दिधलें असे. आपल्या वंसीचा अग्रे येईल तेही तुम्हांस पुजावें. (पान १३०)

पान १३१ यांत लिखितं...श्री भगवंत राऊ. (जात समजत नाही) देशमुख मामले पांडा. (?)...सके १६५५ प्रमाथी नाम सवत्छरे इ०.

(८१). वेदमूर्ती राजेश्री गीरीभट क्षेमकल्याणी भट वास्तव्ये कसबे नाषीक प्रो गुलसजाबाद स्वामीचे शेवशे विद्यार्थी विसाजी रघुनाथ प्रभु सो कसबे भिउंडी व कसबे टिटवाळे सन इसरी ११०४ सन ३८ (?) सुमाखनास तिसैन अल्फ शके १६१५ भावनाम संवत्छरे मार्ग सीर्ष वद्ये ५ पंचमी सोमवासरे दिनी लेखन दिधले ऐसेजे आपली अनुकर्मता कायस्त प्रभु उपनाम दलवी. पिते राघोजी नारायेण आजे नारो भान प्रभु पणजे भान प्रभु चुळते भान प्रभु व बाळाजी प्रभु व काशी प्रभु व माहयाजी प्रभु व केशव प्रभु यांस सांप्रत वंशावळी असे

बाळाजी नारायेण	निळोजीचे:—
जेष्ट चुलते यांचे	जिवाजी १
पुत्र तुकाजी व	आपत नाशीक. १

निळोजी यांचे——
तुकोजीचे पुत्र
१ प्रयागजी
१ गणोजी
आपत नाना नगरी आहेत.

राघोजी नारायेण यांचे पुत्र
१ विसाजी वास्तव्य टिटवाळें.
१ संभूजी व जनार्दन
वास्तव्य..... ?

बाबाजी नारायण यांचे पुत्र नरहरी वास्तव्य ..... ?

सदरहु आपल्यें आहेत यास्त नाशीक यात्रांती उपाधेपण आपली द-र-द-फ-र-वारसाकडे चालविलें आहे तसेंच आपण चालू केले पाहिजे [पान १३४].

(८२). राजेश्री गिरीभट क्षेमकल्याणी नाशिक्कर याा. साबाजी विटल देशमूख. आपले पास लेहले दिल्हे आमचे तीर्थ उपाधेपणा तुम्हांस दिल्हे असे जे आपले वंशीचे येतील ते तुम्हांस उपाध्येपण देतिल हे लिहिले सही. सके १५९० पिंगल नाम संवत्छरे. [पान १३५].

शेरा–साबाजी देशमूख परंडेकर. स्त्री गंगाबाई व विठोजी देशमुखांचे पुत्र वाराणशी कर याच्च पानांत शके १६६४ चा त्रिमल भटाच्या नावाचा लेख आहे. जात कळत नाहीं

(८३). लिखितं गंगाजी पिते तान्हाजी आजे नारोजी बंधु शामजी जेष्ट धाकटे केशवजी प्रभु कास्त गुप्ते गांव देव्हईकर नाशकीचे तीर्थ उपाध्ये गिरिभट क्षेमकलियाणी जे कोण्ही आपले वंशीचे येतील तेणें यांस मानणें. [पान १३६].

शेरा—गंगाजी तान प्रभु आजे नारायण प्रभु बंधु श्यामजी व केशवजी प्रभु कास्त आडनाव गुप्ते वास देहरकर.

(८४). शामजी बापाचें नाम भानजीपंत आजे कावंजीपंत पणजे रामाजीपंत कुळ्कर्णी तांदुळ्वाडी प्रगणे बारशी भगवंत रायाची ब्राह्मण ऋग्वेदी उपाध्ये गिरीभट क्षेमकल्याणी असल्या मजकूराचा बिन तारखी हा लेख आहे. (पान १३६)

एकंदर पाने १४३- शेवटलें अर्धें फाटलें आहे.

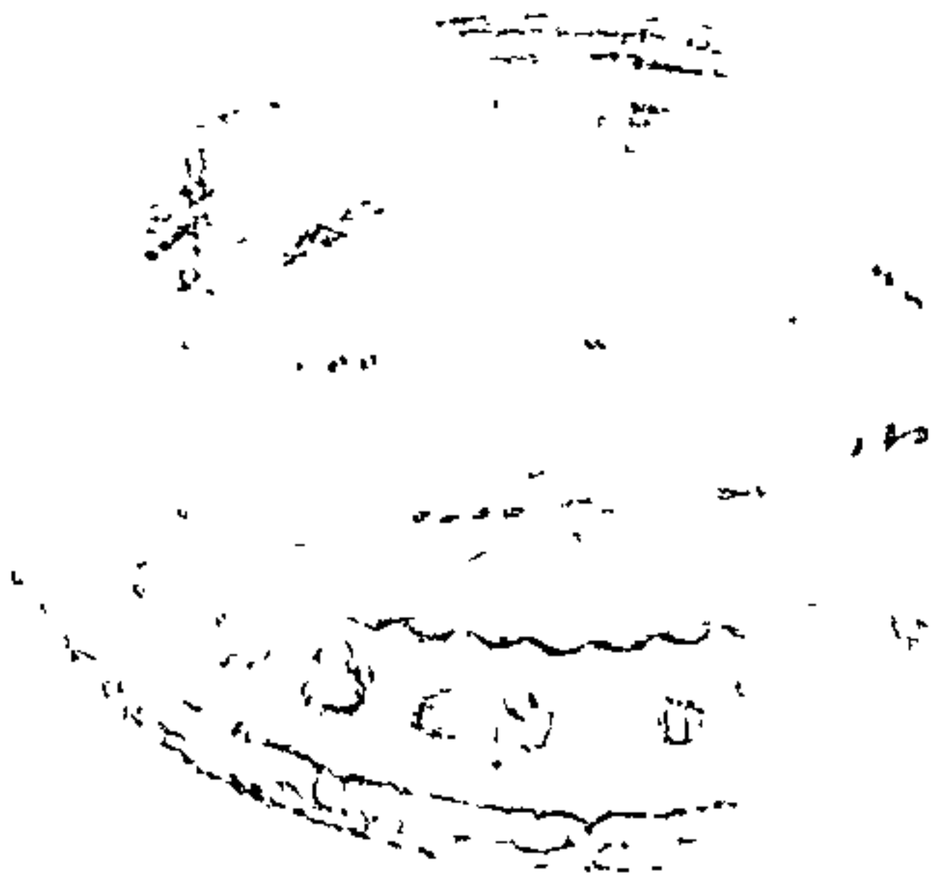

निळोजी यांचे——
तुकोजीचे पुत्र
१ प्रयागजी
२ गणोजी
आपत नाना नगरी आहेत.

राघोजी नारायेण यांचे पुत्र
१ विसाजी वास्तव्य टिटवाळें.
२ संभूजी व जनार्दन
वास्तव्य..... ?

बाबाजी नारायण यांचे पुत्र नरहरी वास्तव्य ..... ?

सदरहु आपलें आहेत यास्तव नाशीक यात्रांती उपाधेपण आपली द-र-द-फ-र-वारसाकडे चालविलें आहे तसेंच आपण चालू केले पाहिजे [पान १३४].

(८२). राजेश्री गरीभट क्षेमकल्याणी नाशिक्कर याा. साबाजी विटल देशमूख. आपले पास लेहले दिल्हे आमचे तीर्थ उपाधेपणा तुम्हांस दिल्हे असे जे आपले वंशीचे येतील ते तुम्हांस उपाध्येपण देतिल हे लिहिले सही. सके १५९० पिंगल नाम संवत्छरे. [पान १३५].

शेरा–साबाजी देशमूख परंडकर. स्त्री गंगाबाई व विठोजी देशमुखांचे पुत्र वाराणशी कर याच पानांत शके १६६४ चा त्रिमल भटाच्या नावाचा लेख आहे. जात कळत नाहीं

(८३). लिखितं गंगाजी पिते तान्हाजी आजे नारोजी बंधु शामजी जेष्ट धाकटे केशवजी प्रभु कास्त गुप्ते गांव देव्हईकर नाशकीचे तीर्थ उपाध्ये गरिभट क्षेमकलियाणी जे कोण्ही आपले वंशीचे येतील तेणें यांस मानणें. [पान १३६].

शेरा—गंगाजी तान प्रभु आजे नारायण प्रभु बंधु श्यामजी व केशवजी प्रभु कास्त आडनाव गुप्ते वास देहरकर.

(८४). शामजी बापाचें नाम भानजीपंत आजे कावंजीपंत पणज्ञे रामाजीपंत कुळकर्णी तांदुळवाडी प्रगणे बारशी भगवंत रायाची ब्राह्मण ऋग्वेदी उपाध्ये गरीभट क्षेमकल्याणी असल्या मजकूराचा बिन तारखी हा लेख आहे. (पान १३६)

एकंदर पाने १४३- शेवटलें अर्धें फाटलें आहे.

परिशिष्ट अ.

The Modi Character.

In the Gwalior *Census Report* for 1902, it is said (para. 17) that, among the written characters used for the languages of that State, a "**totally distinct character called Mori**" is used for hand-writing, which corresponds to the Shikasta of Persian. Mr. Bains, the author of the *Census Report*, 1891, thought that Mori was a British soldier's version of Moors, the old 17th and 18th Century Anglo-Indian name for Persian cursive writing. The correct orthography of the word is, however, **Môḍî,** derived from *môḍ*, which means "modification" or "manipulation." Môṛî† is a foreigner's pronunciation of Môḍî, like *ghôṛâ* for *ghôḍâ* (horse), *gâṛî* for *gâḍî* (carriage), *jhâṛ* for *jhâḍ* (tree), and so on. **The Môḍî Character is a modification of the Bâlbôdh**, which is substantially Dêvanâgarî.

During the Maṛâṭhâ supremacy, the Môḍî Character was **introduced by Bâlâjî Avajî,** Chitnîs or Secretary

† Mr. R. Burn, I.C.S., is of opinion that Mori is the corruption of Muriya or Maurya. Maurya (मौर्य) was a section of the Gupta ruling race in Mâgadha. He thinks that the script has some semblance to the Muria script at page 43 of Mr. W. C. Huchinson's book "Specimens of Various Vernacular Characters: " Government Press, Calcutta, 1877.

of State to Sivâjî, whose method of modifying the current or orthographic Bâlbôdh was to introduce changes, based apparently on the Persian script, and to fasten them on to forms taken from the Telugu Character (*vide* Table). Bâlâjî Avajî's ancestors had accompanied the historically well-known pirates Siddhî brothers of Janjirâ on the West Coast to Delhi, where Persian was the Court language and in this they were well versed. When, therefore, Sivâjî introduced Mârâṭhî as his Court Language, and Bâlâji, as his Secretary of State, found it too slow a process to write in the Bâlbôdh character, as each letter had to be headed with a fresh hyphen-like head-line, he cast about for a more quickly-written cursive script and invented Môḍî on the lines above described. This was known as Chitnîsî Valan, *valan* meaning "shaping."

In similar circumstances, when the Pêshwâs of Poona usurped the power of the Sâtârâ Rulers, they desired everything to be after their own fashion, and introduced a new *valan*, called the Bivalkarî, after a man who slightly changed the shape of Bâlâji's letters by giving them a more rounded form. All over the Mahârâshṭtra, both the Chitnîsî Valan and the Bivalkarî Valan are well known. In the schools the sample copper-plate is called *kittâ*, and the school-boys adopt the Chitnîsî Kittâ or the Bivâlkarî Kittâ at will.

The modern Poona or Pêshwâ Brâhmaṇs, with their usual keenness for prestige, have invented a purely mythical tradition that the Môḍî Character was brought to India by Hêmâḍpant, who went to Laṅkâ with Râvaṇa in his turban along with the *nirmâl* or flowers from the Liṅgam of Śiva. This is because

every temple of ancient uncemented stone construction is popularly called Hêmâḍpantî, and so anything immemorial, or for which no historical account is at once forthcoming, must also be called Hêmâḍpantî, until the term has become one of reproach in the sense of gibberish or unknown.

I have, through my friends, made every possible search for MSS. in the Môḍî Character anterior to Śivâjî's time, but without success, while Bâlbôdh MSS. before his period are quite obtainable.

Śivâjî could neither read nor write and dictated his orders to Bâlâjî, who always carried a *kalamdân* (pen and ink box) tied to his waist, and had to take down the instructions in haste. This was the origin of the introduction of his cursive form of writing. A story in illustration of its value is told in the Mâraṭhî histories, where it is said that on a certain occasion Śivâjî gave instructions to his Secretary to write a very important and long *kharîta* or order, but Bâlâjî had no time to write it down, as he had been in constant attendance on his master all the day. That night Śivâjî asked him if the draft was ready, and, in order to avoid being blamed for neglect, Bâlâjî answered in the affirmative. He was asked to read the draft, and being an accomplished courtier he began reading from a paper that was supposed to contain the draft. Śivâjî approved of it and gave orders to have it copied on the Aurańgâbâd paper generally used for fair copies, but his *mashâl*, or torch-bearer, smiled. This act was considered discourteous in Native Courts, and an explanation was demanded. The poor man hesitated, but was at last obliged to confess that Bâlâjî

read the long *kharîta* from a blank paper. In the meantime, however, Bâlâjî had quickly written out the fair copy, and Sivâjî demanded that it should be read to him again and was surprised to find that it was a verbatim reproduction of what had been read to him before from the blank paper. He was satisfied as to the accurate and sharp memory of his Secretary and expressed his satisfaction. The Môḍî Character has, therefore, nothing to do with Moors, except in so far that some of the modifications are apparently taken from the Persian form of the Semitic Alphabet.

TABLE.

Comparative Modifications of the Modi Character.

Bâlbôdh. (Head-lines to Characters separately.)	*Môdî.* (Single head-line to all the Characters.)	*Bâlbôdh.* (Head-lines to Characters separately.)	*Môdî.* (Single head-line to all the Characters.)
क	𑘪	ञ	𑘟
ख	𑘫	ट	𑘠
ग	𑘬[1]	ठ	𑘡
घ	𑘭[2]	ड	𑘢 or 𑘣
ङ	𑘮[3]	ढ	𑘤[4]
च	𑘯 or 𑘰	ण	𑘥
छ	𑘱	त	𑘦 or 𑘧
ज	𑘲	थ	𑘨[5]
झ	𑘳	द	𑘩

[1] No change [2] No change. [3] Change in the angular shape ङ to 𑘮. [4] Angular. [5] Note ढ *supra* ; the change is in the position of the loop.

ध	ढ[6]	ल	४
न	ण	व	५
प	त	श	६
फ	थ	ष	७
ब	द	स	८[3]
भ	ध	ह	९ or ढ[9]
म	न	ळ	०
य	ट[7]	क्ष	क्ष
र	ठ	ज्ञ	त्र

[6] The loop is from left to right, and not from right to left as in ढ. [7] Mark the loop. [8] Note ड and ढ (d and h); the difference is in the rounding of the right-hand upper corner in the first.

[9] Interchangeable with ल above.

The chief merit of the Môḍî Character consists in the addition of **vowel signs**, thus :—

Bâlbôdh.

अ	आ	इ	ई	उ	ऊ
a	ā	i	ī	u	ū
क	का	कि	की	कु	कू
K	Kā	Ki	Kī	Ku	Kū
ख	खा	खि	खी	खु	खू
Kha	Khā	Khi	Khī	Khu	Khū
ल	ला	लि	ली	लु	लू
La	Lā	Li	Lī	Lu	Lū
ज्ञ	ज्ञा	ज्ञि	ज्ञी	ज्ञु	ज्ञू
Jna	Jnā	Jni	Jnī	Jnu	Jnū

Môḍî.

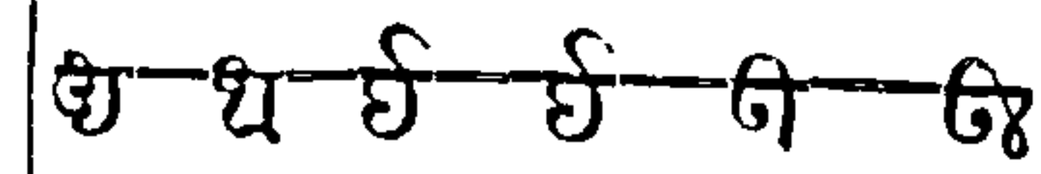

(There is no distinction between **long** and short *i* and *u*.)

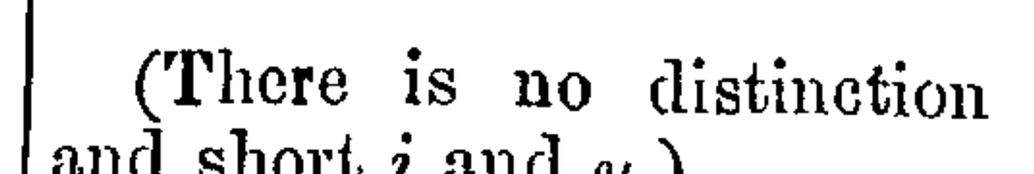

(The whole line could be written without lifting the pen for the addition of the ा or ि.)

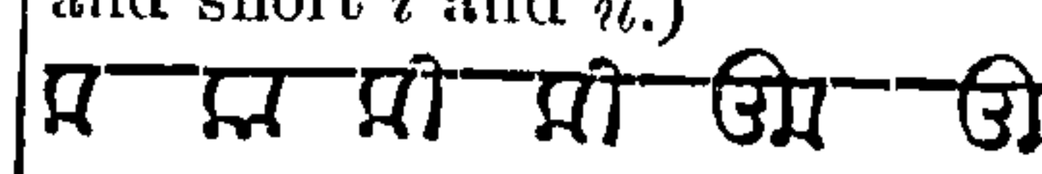

(Note the shapes of *khu*.)

(Note the *li*.)

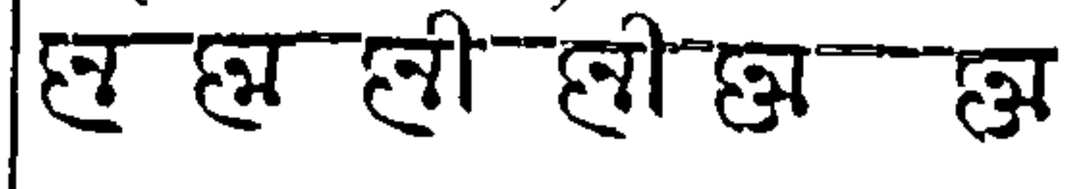

(Note that द or *d* is modified to receive the न or *n* to form a compound letter *dna*.)

के	कै	को	कौ		प्रे	प्रै	प्रो	प्रौ
Ke	Kai	Ko	Kau					

In writing a continuous line great facility is afforded, as in the case of my own full name given below :—

Roman — Bâlkrishṇa Atmârâm Guptê Sâshṭikar.

Bâlbôdh — बाळकृष्ण आत्माराम गुप्ते साष्टीकर.

Môḍî — ઘાઽકૃષ્ણા આત્મારામ ગુપ્તે સાષ્ટીકર.

Appendix B.

"APNA COTTAGE,"
NEAR KIRKEE RAILWAY STATION.
1st June 1905.

MY DEAR GUPTE,

Thank you for your kindly sending me a copy of the reprint of your very interesting paper on Modi. I did not know that the origin of Modi must be traced to the time of Shivaji, and that there are only two main *Valans* of Modi till I read your paper. After doing it, I exclaimed, how many more things there are in heaven and on earth than are dreamed of in my poor philosophy or scanty stock of knowledge!

My return present to you will be a copy of "One Hundred and One Gems," being translations of the moral sayings of various moralists, mostly Indian, into English verse, which I hope and trust will be printed and published in the course of this year if my health, which has now become very indifferent and uncertain, allows me to do so. Dr. Wordsworth, my venerable Guru, has consented to the verses being dedicated to him in a very kind letter he has sent to me.

I hope you are doing well with your family.

Yours very sincerely,
G. A. MANKAR.

Appendix C.

I am glad to hear that the paper is so highly appreciated by experts. It is certainly interesting, but one or two criticisms occur to me. Surely, if the Hindus of Madhydesa pronounce ड़ as ṛ, it is hardly correct to call the practice a "foreigner's pronunciation." As regards the derivation of the word, I would point out that the Northern Indian form is Muṛiya मुड़िया, which is usually derived from the root meaning "to shave," because the character is written without headlines. See Platts, s. v. and also under मुण्डा muṇḍā. Some fifteen or twenty years ago the Post Office made a collection of specimens of writing passing through the P. O. Can P. A. put up a copy? I think there was a specimen of Muṛiya, which I would like to see.

R. BURN.

5th June 1905.

परिशिष्ट ड.

प्रो. राजाराम शास्त्री यांचें माझ्या इंग्रेजी निबंधावरील निरीक्षण माझ्या विनंतीस मान्य करून त्यांनीं (विविधज्ञानविस्तारांत) दिलें, या बद्दल प्रथम त्यांचे आभार मानून चर्चा पुढें चालविण्याची ' तकलीफ ' देत आहें. आजकाल शास्त्रीबुवा आमच्यांतील विद्वानांच्या शोधक वर्गांत नावाजल्या-पैकीं आहेत म्हणून मीं त्यांस विनंतिपत्र पाठविलें, आणि त्यांच्या कडून लेख लिहविला तेव्हां निरपेक्ष बुद्धीनेंच मी हें कृत्य करीत आहें असें तेच कबूल करतील. **बाळप्रभु** माझ्या जातीचे होते, इतक्यावर रोख जास्ती देण्याची प्रवृत्ति शास्त्रीबुवांस झाली हें दुर्दैव ! त्यांच्या मुद्यांकडे वळूं:—

मुद्दा १ ला. हा निबंध सेन्सस कमीशनर करितां त्यांच्या प्रश्नाच्या जबाबीं लिहिला आहे, व **ग्वाल्हेर**च्या रपोटांत या लिपीस **मोरी** असें नांव दिलें आहे; त्याजवर ही टीका आहे असें माझ्या निबंधाच्या आरंभीं मीं नमूद केलें आहे, तें पाहिलें म्हणजे शास्त्रीबुवाच्या अर्ध्या पानाचा निकाल लागला.

मुद्दा २ रा. बाळाजी आवजी चिटणीस यांजकडेसच मोडी लिपीचें जनकत्व येऊं पाहतें याबद्दल आणखी तपास लागला आहे व त्याचें स्वतंत्र पुस्तक **एज्युकेशन** सोसायटीच्या छापखान्यांत छापत आहे, त्यांत **बाळशी**च्या एका गृहस्थाचा लेख सर्वांत जुना ठरत आहे. बाळबोध लिपी व मोडी लिपी एकच आहेत फक्त वळण वेगळें, असें शास्त्रीबुवाच म्हणतात, तर मग **चिटणिसी वळण** नांव पडलें यांत चूक झाली

नाहीं हें त्यांस तेव्हांच कळेल. मी गुरुजीच्या पायावर पाय देऊन नंतर माफी मागणें रास्त नाहीं सबब नुसती सूचना करीत आहें.

मुद्दा ३ रा. वळण आणि लिपी यांच्या उपपत्तीस *Darwin's "origin of species"* शास्त्रार्थ देईल. जनोबाभट्टी, रानडी व मी स्वत: पाहिलेल्या मेंहदळ्याची मेंहदळी हीं आज-कालचीं वळणें प्राचीन म्हणजे pre-English वळणांत मी गणलीं नाहींत. क्षमा असावी.

मुद्दा ४ था. पेशव्यांस टोमणा देण्याचा हा काळ नाहीं. शास्त्रीबुवांच्या पूर्वीच्या लेखांत त्यांनींच जरी ती अगळीक केली असली तरी ते दिवस गेले. इतिहास लिहितांना सत्याचा लोप होऊं नये म्हणून हल्लींच्या राष्ट्रीय मनूंतही उल्लेख करावा लागलाच तर जपून करावा लागतो, या न्यायास अनुसरून मीं सर्शकाळ दिला आहे, पण खग्रासच पाहण्याची इच्छा असेल त्यांनीं रा. बा. गोपाळराव हरी देशमुखांचे ग्रंथ पहावे. त्यांत २०० विद्यार्थी पुण्यांत आणून प्रभूंच्या व देशस्थांच्या कारकुनी धंद्याची काय दशा केली तें साफ दिसेल. हातच्या कांकणाला आरशाची गरज कशाला ? हेमाडपंत पुष्कळ असतील, एकच काय ? आज सुद्धां हेमाडपंती लेखकांचा सुकाळ आहे. पण रावणाबरोबर लंकेत गेलेले गृहस्थ तरी दंतकथेंतले मानण्यास परवानगी मागतों.

मुद्दा ५ वा. छत्रपति शिवाजीच्या पूर्वीचे बाळबोधच काय पण २०।२५ लिपींतले लेख पाहण्याची इच्छा असेल तर नाशीकच्या तीर्थ उपाध्यायांच्या चोपड्या पहाव्या. त्या पाहूनच मी नवीन छोटेखानी अथवा चिमुकलें पुस्तक छापवीत आहें. त्यांत (१) श्रीशिवाजीच्या पूर्वीचा मोडी लेख नाहीं. (२) पंढरपूरच्या देवळांतील **जमाखर्चीं** लेखांत मोडी लिपी नाहीं. (३) डाक्टर भांडारकर यांस विचारतां पुरातन ताम्रपट (म्हणजे

सनदांचे पूर्वज) ही मोडींत नाहींत, तेव्हां काय ठरतें हेंच पाहणें आहे. केवळ बाळप्रभूच्या जातींत माझा जन्म एवढ्यावरून रोष करणें शास्त्री-बुवांच्या हातून तरी होणार नाहीं अशी उमेद आहे, मग कोल्हापूरच्या वेदोक्त प्रकरणावरील माझ्या एका अप्रसिद्ध लेखाचा रागच मजवर काढणें असेल तर मात्र जात्याभिमानानें शास्त्रीबुवांसारख्या निस्पृह रामशास्त्र्याला सुद्धां गांठलें हें पाहून जळीं काष्ठीं पाषाणीं कृष्ण दिसूं लागला असा ग्रह झाल्यास इलाज काय ? आज एका व्यक्तीच्या विरुद्ध लिहून आपला वेदोक्ताचा राग शमवायचा इतका निश्चय करून हातांत लेखणी घेतली होती असें दिसतें. त्यामुळें तोल जाऊन (१) हा निबंध लिहिण्याचें मीं दिलेलें कारण दिसलें नाहीं. (२) मोडी लिपींत शिवाजीच्या पूर्वीचा लेख कोठेंच मिळत नाहीं त्याला सरकारी दप्तरें जळण्याचा एक पक्षीय पुरावा देण्यांत आला, (३) जाती-भेदावर शास्त्रार्थ सांगतांना मुसलमानाविरुद्ध लिहिणें आपल्यास भाग पडलें तसेंच इतरांस करावें लागलें या बद्दल डोळेझांक करण्यांत आली, (४) मला शिव्या आसडल्या, (५) अर्थविपर्यास करून विस्ताराचा चालक आपण आहों हें दाखविण्यांत आलें, (६) प्रो. काथवटे हे वाईच्या श्री. रास्त्यांच्या आश्रितांपैकीं आहेत, त्यांच्या जवळील लेख श्री. रास्त्यांच्या दप्तरांतून निघाला असावा पण श्री. रास्त्यांचे मुख्य कारभारी प्रभु होते त्यांची तसबीर अझून त्यांच्या घराच्या दिवाणखान्यांत झळकत आहे. तेव्हां ही हेमाडपंताच्या नांवावर लिहिलेली राजनीती त्याच पुरुषाच्या घरून आली असावी, हा मुद्दा बाहेर काढण्याचें मला भाग पाडलें, (७) मनुस्मृतीच्या नांवावर किती तरी पातडीं लिहिलीं गेलीं असून व "तुका ह्मणे—" अभंग सगळेच तुकोबाचे नसून, मनु एकच होता असें मानणारे आपण आहों, असली विचारसरणी प्रचारांत आणली गेली, (८) सावंत वाडीच्या आसपास

प्रभु जातच नव्हती, असले प्रलाप करण्यांत आले, इतका अनर्थ कशासाठीं तर वेदोक्ता–बद्दल मी एक लेख लिहिला म्हणून, (९) आज शिव्या द्यायच्या असा एकदां निश्चय झाल्यावर अमरकोशांत शिव्यांना तोटा नाहीं, पण न्यायदेवतेची विटंबना करणें हा शास्त्रार्थ कुठला ? रागावले शास्त्री बुवा ! राग आंधळा आहे, त्याला डोळे नाहींत, हेंच खरें.

०

श्री.

याच ग्रंथकर्त्यांनें ग्रंथ लिहिले व प्रसिद्ध केले त्यांची यादी:—

१. दुष्काळ निवारण.—सदर पुस्तक उपयुक्त ठरून सरकारांत जंगल खात्यांत वाटण्याकरितां ५०० प्रती खरेदी केल्या गेल्या. शाळाखात्यांत इनाम देण्यालायक ठरलें.

२. कृषिकर्मांतर्गत रसायनशास्त्र व **भूगर्भशास्त्र.**— हें सचित्र पुस्तक मोठें आहे. याची किंमत दोन रुपये असून हेंहि शाळाखात्यांत फार उपयोगी ठरल्यामुळें ५०० प्रति खरेदी केल्या गेल्या. दक्षिणाप्राईझ कमेटीनें रु. १८० बक्षीस दिले ते निराळेच. या दोन्ही पुस्तकांच्या शंभर प्रति **श्रीमंत गायकवाड** सरकारांनीं खरेदी केल्या व इतर ठिकाणींहि पुष्कळ विक्री झाली. हल्लीं हीं पुस्तकें मिळत नाहींत.

३. विठ्ठलराव देवाजी—काठेवाड येथील दिवाणजी यांचें चरित्र (इंग्रजी).

४. रावजी अप्पाजी व **बाबाजी अप्पाजी** बडोद्याचे दरखी दिवाण यांच्या घराण्याचें चरित्र.

५. कायस्थ प्रभूंच्या इतिहासाचीं साधनें, अंक १२—मुंबई ग्याझेटियर करितां **सर जेम्स क्यां**बेल यांच्या सांगण्यावरून मिळविलेली माहिती.

६. सखाराम हरी गुप्ते यांचें सचित्र इंग्रजी चरित्र.

७. The Industrial Arts of Poona—ग्याझेटीयर करीता नवीन स्वतंत्र पुस्तक (इंग्रजी).